

LJUBLJANA, dne 15. decembra 1907.

POPOTNIK

▷ Pedagoški in znanstven list. ◁

Letnik XXVIII.

Štev. 12.

VSEBINA:

1. Prof. dr. Ot. Chlup — Karol Svoboda: O nravni vzgoji in npravnem pouku	353
2. Janko Polák: Pedagoška študija o otroku	365
3. Miro Šijanec; Triándrus (Konec)	371
4. Književno poročilo	378
5. Razgled: Pedagoški paberki 383 — Kronika	383

Last in založba

„Zaveze avstr. jugoslovanskih učiteljskih društev“.

Izdajatelj in za uredništvo odgovoren: Anton Sterlekar.

„Učiteljska tiskarna“, Ljubljana.

„Učiteljska tiskarna“

last „Učiteljskega tiskovnega društva“,
registr. zadruga z omejenim jamstvom

v Ljubljani, Gradišče št. 4

priporoča slavnim krajnim šol. svetom,
šolskim vodstvom in učiteljstvu

uradne tiskovine

iz svoje zaloge.

Ceniki se pošiljajo na zahtevo zastonj. Ÿ Po-
strežba točna. Ÿ Tudi vse tiskovine za župan-
stva ima tiskarna po zmernih cenah v zalogi.

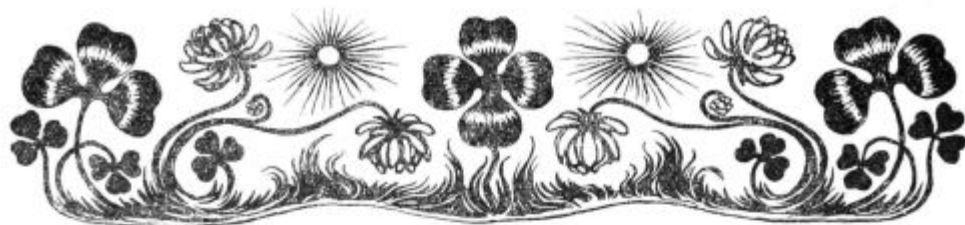
Tiskarna sprejema vsa v tiskarsko stroko spadajoča
dela ter jih izvršuje okusno in po solidnih cenah.

Izvrševanje tiskovin v enobarvnem in večbarv-
nem tisku. Ÿ Tiskanje muzikalij in časopisov.

LITOGRAFIJA.

Telefon št. 118. Ÿ Poštna hranilnica št. 76.307.

O nravni vzgoji in nraavnem pouku.

Češki napisal *prof. Ot. Chlup*. Poslovenil *Karol Svoboda*.

(Konec.)

Ročeno je bilo že gori, da se je misel brezkonfesijnega moralnega pouka uresničila najprej v Ameriki v šoli društva za etiško kulturo, ki jo je ustanovil prof. Adler. Nagibi, ki so vedli Adlera k temu koraku, so izvirali zlasti iz naboženskega stanja v Ameriki. Tam ni državnega naboženstva. V državi so dovoljene vse oblike vere ali nevere. Tam so katoliki, privrženci episkopalne cerkve, prezbiterijani, metodisti, babtisti, židje i. t. d., ki uživajo vsi enaka občanska prava. Torej že v zajmu pravičnosti se dozdeva Adleru moralni pouk potreben, ki ni odvisen od nobene vere. Ne soglaša s prvim predlogom, ki se je glasil: naj bi se sešli zastopniki teistiških cerkev in se dogovorili radi skupnih članov vere, v katerih se vjemajo, a odklonili vse, kar jih deli. Takšni člani vere bi bili eksistenca božja, nesmrtnost duše, vera v plačilo in kazen, a na tem temelju bi se imel ustanoviti moralni pouk. Adler zametuje ta poskus, vzklicuje se na pravo agnostikov, čijih stranka je v Ameriki znatno narasla, in na princip individualne svobode v stvareh naboženske vesti, ne glede na to, da je ravno v onih stvareh, ki delijo posamezne konfesije drugo od druge, navadno vložena njih temeljna prвина. Tudi drugi predlog, po katerem bi naj predavali združeni naboženski in moralni pouk učitelji raznih sekt na javnih šolah, se dozdeva Adleru za Ameriko neopravičeno poseganje cerkve v šole, ki so tam čisto politiške institucije. Tretji predlog je bil, utemeljiti konfesionalno šolo. Proti njej navaja Adler zlasti historiški razlog, ki nas poučuje, da takšne šole združijo vse sile v naboženskem pouku, tako da drugi učni predmeti vsled tega trpe; drugi razlog proti konfesionalnim šolam je politiškega značaja, kajti v njih se neguje ljubosumnost med privrženci posameznih ver, in tako se ruši državno edinstvo. Proti vsem tem poskusom, šolo spremeniti v konfesionalno, stavlja Adler najpreje zahtevo, naj bi se naboženstvo kot učni predmet od-

stranilo, in se omejilo poučevanje naboženstva na nedeljske tečaje v cerkvi, in v drugi vrsti zahteva uvedenje brezkonfesijnega moralnega pouka.

Adler sam pak podaja prvo podrobno razpravo¹⁾ o takšnem etiškem pouku, označujoč tako enega izmed prvih člankov o programu etiških društev in kažoč, da je trdno prepričan, da je šola pri vsakem poskusu o нравni oplemembi poleg rodbinskega življenja najvažnejši činitelj. Namen njegove knjige je, podati obrisek moralnega pouka za otroke od 6 do 15 let, a obenem nujati metodo, kako poučevati moralke brez ozira na veroizpovedanja. Opozarjajoč zelo pravilno na važnost prvih otroških let za нравno oplemenitev in na potrebo poučevanja duše v tem oziru razdeljuje dobo od 6 do 15 let v dva dela. V prvem delu omejuje moralni pouk na prosta povelja, prepuščajoč učitelju nalogo vzbujati otrokov čut za нравno ravnanje. V drugem delu te dobe pak nalaga vzgojevalcem trebiti učenčevo sodbo o čednosti in razjasnjevati, kaj pomeni нравno ravnati. Razdelivši tako življensko dobo, v kateri je treba podajati etiški pouk, določuje Adler daljše glavno načelo, po katerem je treba podajati učencem temelj moralnih resnic po pedagoški metodi, sistematiški, tako, da bi bil način pouka starosti učencev primeren. Priložnosti za moralni pouk se nujna mnogo. Tako se more v prirodoopisju navajati k resnicoljubju in k natančnosti, a tudi poučevanje zgodovine ima veliko moralno ceno. Zgodovina podaja primere junaštva, požrtvovalnosti, domovinske ljubezni i. t. d. Zgodovinske osebe niso vselej brez madeža, a ravno pri takšnih priložnostih naj učitelj navaja mladino, da je treba preiskavati motive in pretehtati pravo ali brezpravje zgodovinskega ravnanja. Tako naj tudi učitelj svari učenca, naj se ne da slepiti z blestečimi uspehi, za katere so se uporabila slaba sredstva. Zgodovina nadalje podaja sliko ljudskega poslanstva, in tu ima učitelj dovolj priložnosti, da razjasni, kako živi ljudstvo na zemlji, da bi doseglo dovršeno civilizacijo in pravični društveni red. Tako deluje zgodovina, a enako moralno oplemenilno sredstvo je godba, literatura, ročno delo, telovadba i. dr. Razen tega ima velik vpliv na нравno naobrazbo šolska stega, če je ustanovljena na dobrih temeljih; prijateljstvo, vljudnost, vzajemna uslužnost in natančnost so lastnosti, ki jih dosegamo s posetom šole. Tudi pri igri spoznava učitelj patološke pojave v нравnem stanju svojih učencev, spoznava laž, prevaro in licemerstvo.

To vse so seveda okolnosti, ob katerih moreta šola in učitelj delovati za povzdigo нравnega nivôja učencev. Toda Adler si stavlja sedaj vprašanje: Jeli torej treba posebnega pouka in posebnega učitelja moralke? Na to vprašanje odgovori pozitivno. Zakaj naloga нравnega pouka je ravno ta, da sistematiški utrdi in pojasni v šoli pridobljene in pod vplivom posameznih predmetov nastale navade. Tako ima intelektualna razlaga nujati нравnemu

¹⁾ Pisatelju je bil pristopen samo nemški prevod tega dela F. Adler: *Der Moralunterricht der Kinder: Übersetzung v. G. v. Giżycki. Berlin 1894.*

ravnanju temelj tako, da je mogoče moralna pravila uporabljati tudi v novih slučajih, kjer se doslej še niso uporabila.

Po teh glavnih načelih, s katerimi uvaja Adler svoje delo o moralnem pouku v šoli, se prehaja k pravemu predmetu, ki se ima učiti. Predmet moralnega pouka so življenske dolžnosti. Na besedo „življenske“ polaga Adler posebno važnost, da bi tako preprečil vpliv razlike v sistemu čednosti, ki nam ga podajajo poedine etiške ali teološke teorije. Proti njim predlaga Adler, naj bi se držali bolj predmeta, na katerega se nanašajo, in pustili na strani izvor čednosti. Če naziramo tako dolžnosti, na katere je obvezan vsak človek, se nam kaj lahko nuja razdelitev v dolžnosti napram sebi in v dolžnosti napram drugim ljudem. Tako nam postaja ljudsko društvo merilo pri razdelitvi dolžnosti. Ta sistem odgovarja tudi istinitosti, soglaša z brezkonfesionalnostjo in je pravičen. Problem prvih principov je s tem nedotaknjen, a učitelju ni treba iskati za dejstva vesti slednji izvor in utemeljevanje. Na temelju tega delila pak podaja Adler razdelbo dolžnosti, ki ima tvoriti ogrodje za vsak moralni pouk.

A) Dolžnosti, ki jih imamo napram sebi, so:

1. dolžnosti, ki se tičejo našega telesa: prepoved samomora, čistost, treznost, negovanje telesa;
2. dolžnosti, ki se tičejo razuma: pridobiti znanje, marljivost, vztrajnost, red, notranje resnicoljubje;
3. dolžnosti, ki se tičejo čuta: vladati gnev, strah in samoljubje, čistiti svoje čute.

B) Dolžnosti napram vsem ljudem so.

1. pravičnost,
2. človekoljubje v obče (humaniteta),
3. posebne socialne dolžnosti, ki so:
  - a) dolžnosti napram rodbini: zakonske, roditeljske, otroške, bratske, sestrške;
  - b) dolžnosti, ki spadajo v etiko poklica: razmerje med delodajalcem in delavcem;
  - c) občanske dolžnosti (etika politiška).

To je shema dolžnosti, ki obsegajo vse življenje. Za namen moralnega pouka pa je potreben določen izbor, ki odgovarja posebnim zajmom posameznih življenskih dob. Po tem imamo razdelbo na:

A) otroške dolžnosti:

1. napram sebi: opazovanje preprostih zdravstvenih pravil, ublaževanje temperamentov;
2. socialne dolžnosti napram staršem, sorodnikom, tovarišem in slugam. Dolžnosti z ozirom na poklic in občansko življenje ne spada v to dobo ljudskega življenja, v katerem prevladuje poslušnost in odvisnost od staršev nad vsemi dolžnostmi in čednostmi.

Druga doba v življenju je doba šolskega poseta.

B) Dolžnosti v tej dobi so:

1. napram sebi: pridobitev znanja, dolžnost napram fiziškemu zdravju, oplemenitev čustev;

2. napram drugim: napram součencem, učiteljem in staršem.

Na tej stopnji pa je že treba paziti na dolžnosti, ki se tičejo razmerja učenca k ostalim ljudem. Šola in njeno življenje pa je najlepša priprava za občansko življenje.

Razdelivši tako predmet moralnega pouka, pristopa Adler k načelom pravega moralnega pouka. Opozarja na važnost prvega detinjstva pred vstopom v šolo in na potrebo studija nraavnosti od prvih početkov in sprejema načelo Komenskega in Pestalozzija, po katerem ima moralna vzgoja začeti že v zibeli. Zakaj pravilnost v hrani in spanju v prvem detinjstvu prehaja tudi na nraavno življenje. Tako dosepevajoč otrok čuti nraavno vest, t. j. zmožnost si predstavljati dva protivna načina ravnanja. Moralno rvananje predpolaga predhodnjo volitev med dvema mogočima načinoma; dete tu niha med prepovedanim razkošjem in poslušnostjo. Adler ne soglaša z Bainovim nazorom, po katerem je strah pred starši izvorni nagib k nraavnemu rvananju; ravno tako pa odklanja vse teorije, ki gledajo na otroka kakor na zver, in nečejo priznavati, da so vse zmožnosti in torej tudi nraavna zmožnost v otroku že od početka latentne. Kakor intelektualna, tako se tudi moralna zavest probuja že v najnežnejši starosti.

Ljubav, ki je prevladala v rodbinski vzgoji, neha pri vstopu v šolo biti glavni činitelj moralne vzgoje. Na njeno mesto stopi spoštovanje do učitelja. Ljubezen do sorodnikov prehaja do gotove mere na součence. S tem se nraavni obzor zelo razširi, kajti dete, četudi ne ljubi, se uči vendar spoštovati prava drugih ljudi. Na tej stopnji pa pomagajo pravljice, bajke in povesti nraavni predstavnosti otroka. V njih je oživljena vsa narava, tako da vidijo otroci v njih sorodne pojave; cvetje, živali, zvezde so njih tovariši. Toda kako bi se naj bajke uporabljale. Učitelj ne sme dati čitati bajke, ampak jih mora pripovedovati sam, zakaj tradicija prvega veka človeštva ne deluje tako s pisavo kakor z duhom. Njih učinek se tudi slabi, če izvaja učitelj iz njih nraavne nauke in ne pusti, da bi jih učenci uživali kot celoto. Ogibati se je treba zlasti vsem prvinaam starega praznovrstva. Tako n. pr. se morajo odstraniti vse bajke o mačehah, v katerih imajo otroci po krivici videti hudobna bitja. Isto velja tudi o vseh bajkah, ki napolnjujejo otroško dušo s strahom pred tujci. Mnoge bajke obsegajo nezdrave prvine, zato jih ni mogoče uporabljati pri moralnem pouku. Adler razdeljuje bajke na štiri skupine: 1. Nekatere slikajo značaj mogočnežev in razmere despotizma (o levjem deležu). 2. Druge se pečajo s pravilno politikou slabih. 3. Tretja skupina navaja pritožbe slabih. 4. Četrta vrsta bajk slika smešne tipe. Comteov nazor o trojnem stadiju v evoluciji ljudstva je prinesel nraavno s seboj zahtevo,

naj bi vsak človek predelal vse te stopnje razvoja in tako reproduciral v svojem življenju zgodovino človeštva. Adler se upira takšnemu nazoru o vzgoji, in pripomni, da se razvoj sedaj znatno pospešuje in da je treba odstraniti iz njega nedostojne in ponižujoče elemente, ki so vnikli vanj. To velja tudi o bajkah. V moralnem pouku je mogoče uporabljati dve vrsti bajk. Prva slika krivico takšnim načinom, da se vzbujajo v otrokih odvratnost nad njo, druga pa slika čednostne tipe. Izmed starih bajk so v ta namen najbolj pripravne budhističke povesti Jákata in Ezopove bajke.

Adlerov spis o moralnem pouku obsega plodne misli za poskuse v tej smeri. Adler sam je praktički oživil svoje nazore deloma v šoli v Njujorku, deloma s čestimi poseti na Nemškem, kjer se je trudil s predavanji seznanjati in prepričati o potrebi brezkonfesionalnega moralnega pouka. Giżycki, prevajalec Adlerjevih knjig na nemški jezik, Jodl in drugi etiški teoretiki so podpirali njegove reformne težnje in tako napolnili društva za etiško kulturo z enim najvažnejših zajmov, tikajočega se šol, ki so bile preveč zavzete za enostranski intelektualizem. Če je torej Adler poudarjal tako potrebo posebne etiške vzgoje, je to deloma poskus o praktičkem rešenju reakcije proti zintelektualizovani sodobni šoli, deloma zelo uspešno navezovanje na načela Komenskega, Lockeja, Kanta in zlasti Pestalozzija, kakor se nam nujajo v zadnjih Gertrudinih poglavjih, na koje Adlerjev spisek o moralnem pouku zelo spominja kakor v metodi, tako tudi v razdelbi otroške dobe.

Za Adlerom so poskusi o moralnem pouku češči, a v naslednjem delu podajamo njih kratki pregled po Foersterovi „Jugendlehre“.¹⁾ Ostala društva za etiško kulturo v Ameriki so utemeljevala samo nedeljske tečaje, a W. Sheldon v St. Louisu podaja poročilo o pedagoških izkustvih na teh šolah. Do 9. leta uporablja Sheldon zlasti biblijske pripovedke. V prvem tečaju direktnega moralnega pouka obravnava „navade“ in povprašuje otroke po njih sodbi; tako pri govoru o pretiravanju poizveduje pri učencih, kaj nas vede k tej navadi, kakšen vpliv ima na naš značaj, na zaupnost drugih ljudi i. t. d. V 11. letu pridejo na vrsto institucije v zasebnem življenju; obravnavajo se odnošaji raznih članov v rodbini, razjasnjuje se, kaj je to poslušnost, katera so prava sorodnikov in katere so pričine nesoglasja. Nadalje govori o pomenu rodbinske mize, kako je treba postopati pri skupnem obedu, da postane le-ta resnično osveženje. Kakor Shelton, tako pripoznava tudi prof. Dewey, avtor spisa „Šola in društvo“, potrebo moralnega pouka in se drži načela, po katerem se je treba ogibati vsaki vseobčnosti in abstraktnosti, a нравno ravnanje učiti na temelju konkretnih primerov. Če se govori na pr. o bedi in dobroti, ter se poudarja, ali je beda istinita ali samo fingirana, v čem potreba zlasti obstoji, kaj je njena pričina, da li

¹⁾ Dr. Fr. W. Förster: Jugendlehre. Berlin 1905. — Lebenskunde. Berlin 1904. To delo je samo zbirka primerov, ki se nahajajo tudi v Jugendlehre.

nedostatek energije, bolezen, nezgoda, nezmožnost, nezakrivljeno odslovljenje od dela, strast ali pijanstvo, kakšna je bila minulost siromakova, njegova rodbina in cela sreda, v kateri je odrasel i. t. d. Takim načinom preiskuje Dewey celo vrsto družvenih odnošajev, vzetih iz istinitega življenja. Na primeru o dobroti se trudi Dewey določiti nalogo čustva in razuma v etičkem ravnanju in opozarjati na nevarnost slepega sočutja. Tudi nastali štrajk uporablja za primer, da se pokaže vzajemna odvisnost vseh članov ljudskega društva. Förster pripoznava pravilnost induktivnega postopanja pri etičkem pouku, toda sponaša Deweyjevi metodi z obzirom na vsebino prečesto, da edino izbiranje primerov iz socialnega življenja, kažoč pri tem na še nedostatno zmožnost otroka razumevati življenje v njega socialnih odnošajih in črpati tako iz njega nauke za lastno samovzgojo, ki je odločina ravno v najmlajših letih.

Tudi v Angliji se deluje kmalu po Ameriki za odstranitev vsakega državnega naboženskega pouka zlasti v dobi, ko gre za ravnopravnost vseh konfesij. L. 1870. se je izdal »The Parliamentary Compromise of the Education«, ki se tiče nevtralnega naboženskega pouka. Po tem spisu se je imel vršiti ta pouk na temelju onih člankov vere, ki so skupni vsem konfesijam, in tako nadomeščati moralni pouk. Toda kmalu so se pokazali nedostatki tega kompromisa med naboženstvom in нравnostjo, a pozitivist F. Harrison predlaga že samostalen moralni pouk za vse konfesije obenem. Pod vplivom društva za etičko kulturo se je ustanovil poseben odbor pod imenom „Moral instruction league“, čigar naloga je ravno podpirati težnje po uvedbi moralnega pouka v šolo. Kmalu pa so se pojavili direktni poskusi v tem oziru, kakor je na pr. J. F. Gould uredil nedeljske tečaje etičkega pouka in podal njih uspehe v svojem spisu „Etiški pouk“, kjer se trudi, da bi zamenil abstraktno in suhoparno učivo z nazornim učnim načinom. Tako na pr. veli narisati premo črto in reče: to je cesta odkritega in poštenega človeka. Nato reče učencu, naj nariše pot lažnika in varalice. Gould je obelodanil tudi priročno knjigo in sestavil 50 vzornih primerov, ki imajo služiti kot vodilo učitelju moralke. Foerster podaja iz te priročne knjige tudi primer, katerega tukaj nečemo navajati z ozirom na jedrnatost spisa. Na tem primeru je spoznati, kako se trudi avtor privedi otroke do tega, da se uče uporabljati pri vsaki priložnosti vseh svojih pet čutov. Liga za moralni pouk je tudi ustanovila „Moral instruction — circle“, javne shode učiteljev in vzgojevalcev, nekako semenišče, v katerem se čitajo otrokom moralne lekcije in po katerih se vrše kritiška posvetovanja. Točke, po katerih se vrši kritika, so sledeče: Ali je bil pouk zanimiv? Ali se je zbistrila moralna sodba? Ali vceplja lekcija ljubav k resnici in pravičnosti? Ali so bili otroci prepričani? Kako se ima lekcija uvrstiti v okvir učnega načrta?

Tudi Mr. Quilter, učitelj moralnega pouka, je prispeval k vprašanju moralnega pouka s svojo razpravo v Journal of Education (julij 1901). V

njej se bavi z vprašanjem, ali je mogoče učiti moralno. Obrača se proti razkosanemu in slučajnemu moralnemu pouku po raznih predmetih; spominja na to, kako so se tudi drugi predmeti nekaj učili, kakor na pr. zgodovina pri pouku v klasiških jeziki. Pri takšnem pouku se ne zadošča najvažnejši psihološki zahtevi, vsled katere je mogoče le tedaj računati na uspeh, če je vsa duša koncentrirana na predmet. A še drug važen psihološki razlog bistvuje, ki nas sili k uvedbi sistematiškega moralnega pouka. Največji njegovi protivniki dajajo skoro dnevno moralne nauke, seveda ob docela neugodnih psiholoških momentih. Propovedujejo stego in moralno, ko je otrok nekaj zakrivil, torej ob času, ko nista niti učitelj niti učenec v popolni duševni sili, ampak polni razčilenja, gneva, kljubovalnosti in depresije. Tako sliši otrok samo pri edini priložnosti o moralnem zakonu, namreč tedaj, ko se mu nalaga kazen. Nova pedagogika se loči od tega načina moralnega pouka v tem, da izbere pravi psihološki moment za obravnavanje takšnih življenjskih vprašanj, a ne nujno samo nepopolnih tendenčnih opominov, ki se nanašajo na določene prestopke, ampak neosebna opazovanja, ki segajo globoko v ljudsko življenje. Etiškega pouka je treba tudi dobrim otrokom, da bodo znali izbrati pravo pot, ko stopijo v življenje. Tako se Quilter trudi dokazati potrebo moralnega pouka v šoli. Kako opravičena so njegova izvajanja, kako nepravilen je včasih način stega v rodbini in šolstvu, to moremo pokazati, da popolnimo Quilterove misli, samo na daljnih naslednjih slučajnih moralnih naukov in kazni pri raznih prestopkih. Gotovo je psihološko pravilo, da kaznovano dete, ki še nima pravega pojma o svojem prestopku, poskuša bolj izogibati se kazni, nego da bi premišljevalo, kako bi se dala napaka odložiti in kako bi bilo mogoče, se nikdar več k njej nakloniti.

Iz Amerike in Anglije se širi misel moralnega pouka v ostale evropske države. Francijo naziva Förster klasiško zemljo moralnega pouka. Od l. 1882. je tam uveden moralni pouk v javnih šolah, a izšlo je že čez sto učbenikov tega predmeta. Toda niti tam ni videti posebnih uspehov. Vzrok tako malih uspehov vidi Förster v okolnosti, da se tu ni zgradil ta pouk na čisti ljudski pravici, ampak je imel služiti političkim ciljem nanovo ustanovljene republike, izbrisati spomine na staro francosko društvo in na rojalistiške težnje. Ta politička stranka nove vzgojne metode je najbolj škodovala misli moralnega pouka, in ni torej pravilno, če njegovi nasprotniki navajajo kot primer neuspeh v Franciji, zakaj prvotni program je bil pravilen in je obetal mnogo. Učna snov je po sistemu francoskih šol razdeljena na nižji, srednji in višji oddelek. Predmetu se posveča 3 do 5 ur na teden. Nižji tečaj do 8. leta nima sistematiškega pouka, ampak samo nazorne razgovore, ki se naslanjajo na posamezne dogodke, rekla in primere iz življenja; razen tega se razjasnjujejo naravni nasledki pravne propalosti. V srednjem tečaju od 9. do 11. leta se govori o sličnih dolžnostih in življenjskih odnošajih

kakor v nižjem, samo z višjega stališča in zahteva se zrelejše uvaževanje. Toda to so samo dolžnosti, ki se tičejo otroka v njegovih raznih odnošajih k staršem, učiteljem, drugom, služabnikom i. t. d. V višjem tečaju začenja sistematiški razgled po vsem svetu odgovornosti in dolžnosti, ki je zvezan z „instruction civique“, koja je zlasti v priročnih knjigah P. Bertovih vzorno obdelana. Iz tega pouka črpajo deca v višjem oddelku najpotrebnejše znanje o ustavi, vladi, pravnem ravnanju in drugih važnih zadevah iz občanskega življenja, katerih se v drugih državah ne uče niti odrasli. Da bi se učiteljem olajšalo delo, izdala je učna oblast „Carnet de Morale“, poseben zvezek, v katerem napiše učitelj na levo vsebino predavanja, dispozicijo in glavne misli, na pravo pa rekla, pregovore, primere in dogodke iz vsakdanjega življenja, ki služijo k ilustraciji pouka. Razen politiške primesi so tudi nedostatni učbeniki krivi, da ne prospeva moralni pouk na Francoskem. Mnogo jih je napisanih po takšnih pisateljih, ki v tej stroki niso imeli posebnega iskustva in niso umeli odstraniti krivi abstraktni značaj učne metode, tako da se takšen moralni pouk nič ne razlikuje od učenja katekizma.

Po Franciji je bilo Švicarsko zelo pripravno tlo za poskuse v moralnem pouku. V juliju l. 1902. je podala euriška sinoda mnogo zanimivih izrekov tikajočih se moralnega pouka: „Dolžnost šole je ne samo nujati znanje, ampak tudi skrbeti za razvoj značaja. Moralno delovanje šole se ne sme ome-
jati samo na prazne improvizacije in slučajna razpoloženja učiteljev, ampak biti istotako temeljito kakor intelektualni pouk. Moralna pedagogika naj bo poseben predmet v pripravi učitelja. Prigodni moralni pouk pri posameznih predmetih je seveda mnogo vreden, toda mora se popolniti in poglobiti s sostavnim poukom v posebnih urah. Ta pouk naj ne bo samo abstraktno podavanje prepovedi in zapovedi, ampak sistemizovan na temelju konkretnih primerov iz vsega našega življenja. Takšen pouk potem vpliva na šolsko stego, in sicer mnogo bolj, nego kazni in disciplinarni redi.“ Na Švicarskem so potem hitro uveli moralni pouk po teh načelih in sedaj zavzema ta pouk mesto naboženskega pouka, ki je bil onemogočen vsled velike razcepljenosti naboženstev, in ki so ga omejili na nedeljske tečaje po božjih službah. Tako kakor v Ameriki se je pojavila tudi na Švicarskem za enakih okolišnosti potreba brezkonfesionalnega moralnega pouka. To velja tudi o drugih kantonih, samo ne za katoliške, kjer ostaja naboženstvo med učnimi predmeti. V curiškem in bernskem kantonu se označuje predmet moralnega pouka z „naboženstvo in nravnost“ ali pa „biblijska zgodovina in nravnost“, a učitelju je prosto podajati kakorkoli hoče iz naboženstva in moralke. Zato je važno, da je prof. Millioud v Lauzani uvedel na realni gimnaziji neodvisen moralni pouk v vseh razredih s primernimi učbeniki. Značajan je letak, ki ga izroča isti profesor novovstopivšim dijakom, v katerem se nahajajo vse zahteve šolske discipline z mirnim dokazovanjem njih potrebe. Tako na pr. čitamo tam o čistosti: „Čistost je vnanji znak samospoštovauja, strah pred mrzlo

vodo je začetek strahopetnosti. Bila bi sramota, ko bi učitelj moral učenca na to opozarjati. Čistota vzdržuje zdravje in je očesu dopadljiva. Dolžnost čistosti se tiče obleke, zvezkov, knjig, šolske sobe in vsega poslopja. Vsak učenec je gost, ki je odgovoren za šolsko opravo.“

Tako smo podali po Försterju pregled poskusov o moralnem pouku od Adlerovega nastopa v Njujorku. Opazujmo sedaj natančneje lastni Försterov poskus, kakor nam ga podaja v svojem glavnem delu „Jugendlehre“. „Lebenskunde“, drugo Försterovo delo, je samo zbirka primerov za moralni pouk, ki se nahajajo tudi v „Jugendlehre“. Kakor smo že zgoraj omenili, je Förster član curiškega društva za etiško kulturo, in vodi tečaje moralnega pouka za otroke. Njegova „Jugendlehre“ je torej plod njegove dolgoletne prakse, in tako za vse vprašanje moralnega pouka važen vir. Navajamo predvsem načela, ki so vodila Förstera pri praktičnih poskusih na curiški šoli: 1. Treba je natanko omejiti in razjasniti dotično moralno zahtevo na podlagi vsega konkretnega obsega. Na pr. kaj je tatvina, katero ravnanje spada v resnici pod rubriko kradež i. t. d. 2. Treba je odgovoriti na vprašanje: kako nastaja dotično ravnanje ali navada? Na pr. laž, red, nered i. t. d. 3. Je treba pokazati, kako življenski zakoni sodijo o dotičnem ravnanju, t. j. kateri bližnji in daljni nasledki so ž njim v zvezi za nas in za druge? 4. Naj se zbudi v gojencu kolikor mogoče močan zajem za čednost in dolžnost. Na pr. opozarjati nato, kako je govorjenje resnice dokaz sile in neodvisnosti.

Ugovori, ki se navadno navajajo proti moralnemu pouku, so deloma neugodne socialne razmere, deloma patološki slučaji in vplivi dednosti, ki onemogočujejo pravi uspeh etiškega pouka. Ta pesimistiški nazor pa je izgubil na nekdanji veljavi, kakor dokazuje Förster na podlagi novejših raziskavanj.¹⁾ Nadalje opozarja na blagi vpliv novih znanstvenih vzgojnih metod, ki so ravno prvi in najvažnejši faktor pri odstranitvi onega socialnega zla in ublažitvi ali regeneraciji patoloških pojavov. Kot analogijo nam podaja Förster razvoj pomožnih šol, ki zopet po intelektualni strani s pomočjo psiholoških metod skušajo doseči regeneracijo abnormalnih otrok, a isto pot predlaga i za нравno abnormalne otroke. Da zahteva Förster moralni pouk i za normalne otroke, to izhaja že iz njegovih zgoraj navedenih načel. V ta namen podaja v svoji „Jugendlehre“ zbirko primerov, ki jih je sam uporabil pri moralnem pouku v curiški šoli. Ti primeri imajo biti samo zgled, a ne nemara pravi material, katerega bi se mogli posluževati vsi učitelji. Takšni primeri izgublajo gotovo na spontanosti in нравnosti, ki je neobhodno potrebna ako naj pouk doseže svoj namen. Primere v „Jugendlehre“ navedene, je spravil Förster v sledeči red: v prvem oddelku so primeri, ki se

¹⁾ Trüper: Zur Frage der Erziehung unserer sittlichgefährdeten Jugend, Langensalza. Spitzner: Psychogene Störungen bei Schulkindern, Leipzig 1899. Baer: Jugendliche Mörder und Totschläger. Leipzig, Vogel.

tičejo samostalnosti, premagovanja samega sebe, navade, spoznavanja samega sebe; v drugem delu pa sledijo primeri vzeti iz socialnega života in nanašajoči se na vprašanja o odgovornosti, o razmerju staršev in otrok, delu, obrambi slabih in o ljubezni do bližnjih. Förster nuja učitelju tudi predlog, kako bi si mogel upravljati moralno učivo. Tako na pr. je bilo pri pouku o redu shema kakor sledi:

1. Kaj je red, respektive nered?

Katere navade spadajo k temu pojmu, kje in kako se javlja, da ima človek red?

2. Kako nastaja nered?

Najmanjše navade kot izvor vsega nereda. Komodnost kot glavni vzrok.

3. Kako sodi življenje o neredu?

Nasledki nereda za druge. Zakaj temelji vse življenje na redu. Kako ves nered prihaja na svetlo in nas pripravlja ob zaupljivost i. t. d.

4. Kateri motivi se morajo izrivati proti neredu?

Uporabljati umetniške motive pri redu, apel na čut sile v boju proti udobnosti. Red kot simbol vlade duha nad snovjo.

5. Kako je mogoče se odvaditi neredu?

Förster uporablja pri tej razdelitvi učne snovi francoski „Carnet de Morale“, o katerem smo gori govorili, a kot mejo starosti, v kateri se imajo vršiti tako razčlenjeni razgovori, navaja 11. leto. V mlajših letih hoče v soglasju z Adlerovimi predlogi omejiti pouk na prosto pripovedovanje iz biblijskega izbora, pripravljenih bajk in dobrih povesti.

Tako smo podali glavna načela moralnega pouka pri Försteru. Ne bomo navajali primerov, ki jih je Förster nanizal v svoji „Jugendlehre“; ne storimo tega iz vzrokov, ki jih le navedel Förster sam in ki smo jih zgoraj napisali. Nam gre predvsem in zlasti za načela, po katerih se je ravnal, in iz katerih se da spoznati metodiški postopek vsega etiškega pouka.

Tako smo obravnavali o razvoju teženj in poskusov o moralnem pouku v šoli. Ostaja nam še dolžnost razjasniti, h kakšnim posledicam vedejo slični poskusi. Niso tako samoobsebi razumljive, kakor je videti na celi vrsti protivnikov,¹⁾ ki bodisi zametujejo takšne poskuse popolnoma ali pa jih opazujejo z gotovo nevero. Treba je, da si razjasnimo, odkod prihaja nezaupnost v tako važnem vprašanju. Da pojasnimo pravo stališče, mislim, da je treba predvsem postaviti vprašanje: Kakšen cilj si je postavil moralni pouk? Če na to vprašanje odgovorimo, potem preprečimo lahko vsako nesporazumljenje,

¹⁾ Omenjam tu samo v poslednjem času Th. Zieglera, profesorja pedagogike v Štrasburgu, ki se v brožurici: „Die Simultanschule“ obrača proti moralnemu pouku.

a diskusije o upravičenosti etiškega pouka izgubivajo one zverženosti. Besedi, „moralni pouk“ že samiposebi zbudata nekako nezaupnost, a nehote združujemo ž njimi pojem, ki je v splošnem nazoru zelo diskretiran in znan pod imenom „moralizovanje“. Da bi vsak moralni pouk moral zagaziti v takšno „moralizovanje“, to bi se moglo trditi samo na podlagi najbolj površnega shvatanja vsega vprašanja, a vsi poskusi, kakor smo mogli opazovati, so ravno naperjeni proti takšni metodi in si prizadevajo, odeti etiški pouk v konkretne primere. Po danem vprašanju moramo torej gledati na cilj, ki si ga postavlja moralni pouk. Če ima biti njegov namen, privedi človeka na najvišjo stopnjo нравnosti, ki si jo moremo misliti, vzgojiti v njem največjo нравno vrednost, ki je sploh mogoča, in ako ima nadalje z nemogočnostjo doseči ta cilj pasti tudi vsak poskus o moralnem pouku, potem se nam dozdeva to kot preekstremno stališče ravno v eni izmed najtežjih zadač vse vzgoje; zakaj kje se srečavamo v intelektualnih predmetih z največim uspehom, ki je sploh mogoč? In vendar s tem pouk v dotičnem predmetu ne pada, ampak postaja le predmet novih in novih razmišljanj z ozirom na njegovo metodiško in didaktiško stran. Moralni pouk pa sampo-sebi ne poudarja ta cilj in ga ne more poudarjati; tudi on si je svest, da dospeva vzgoja k najvišjim ciljem in idealom samo na temelju vseh predmetov pedagoške teorije in prakse, a to le po počasnem razvoju. »We shall not succeed in evoking great virtues by teaching and persuasion“¹⁾ (Ne bomo uspeli z vzbujanjem velikih čednosti z učenjem in prepričanjem) pravi Bain v poglavju o moralni vzgoji, in tudi Spencer opozarja, kakor se je navelo že v uvodu, naj bi se vzgoja zadovoljila s skromnimi uspehi, ki korak za korakom odgovarjajo celotnemu razvoju. Kakšen je torej cilj moralnega pouka? Medtem ko intelektualni predmeti osredotočijo svoje delovanje na naobrazbo razuma, ima etiški pouk namen razvijati нравne čute in voljo. Toda kakor so pri intelektualnih predmetih, razen razuma deležne razvoja tudi ostale duševne funkcije, kakor sploh ni mogoče v vzgojni praksi oddeliti posameznih duševnih funkcij, tako bode tudi etiški uk videl svojo oporo v vseh predmetih pedagoškega delovanja, deloma pa bodo tudi njega samega pronicali mnogi intelektualni elementi. Če smo tako omejili nalogo moralnega pouka, treba nam je še natančno dognati njegovo snov. S svojo snovjo je hotel etiški pouk takoj omejiti in razjasniti svoje razmerje k na-boženskem pouku. Učeč se iz zgodovine človeštva in spoznavši, da se more doseči višja stopinja civilizacije samo v нравnem razmerju med človekom in človekom, med ljudskim društvom in med narodo, vidi moralni pouk svoj predmet ravno v vseh onih prvotnih odnošajih, katerim hoče priskrbeti нравne temelje. Tako ta pouk izgublja one abstraktnosti in negotovosti in postaja z gotovo svrho aplikacija etike in sociologije na vseh stopnjah vzgoje.

¹⁾ A. Bain: Education as a science. 10. izd. London 1902. str. 407.

Ta predmet moralnega pouka nas vede k metodiški strani. Kar se tiče metode, smo zasledovali deloma veljavna pedagoška načela pedagoških mislecev od Komenskega do sedanje dobe, deloma smo navajali praktiške poskuse etiškega pouka v raznih državah. Metoda sama zadeva naravno na mnoge in mnoge ovire. Kar se tiče človeka, njegovega razuma, čuvstva in volje, nuja narava neskončno vrsto najrazličnejših oblik in stopenj razvoja in popolnosti. Individualistiška metoda v novi pedagogiki torej skuša klasifikovati te različne oblike, v kolikor se tiče starosti in razvoja posameznih duševnih funkcij. Razpoznava normalne in nenormalne oblike, a tudi znotraj teh skupin določa daljnje razredovanje. Pedopsihologija iskuša razvoj duševnih funkcij, kakor se javljajo pri otroku od prvih začetkov, in postavlja tako vse vzgojevalno delo na trdno in naravno podlago. Naša naloga bode torej uvajati tudi moralni pouk na to pot reforme in njegovo metodiko utemeljevati na psihologiji in pedopsihologiji. Doslej lahko zasledujemo, kakor je razvidno zlasti iz Adlerovega poskusa, dve razni stopnji metode moralnega pouka. Na prvi stopnji se pazi bolj na emocijsko stran, skuša se bolj na podlagi bajk, pripovedovanja in konkretnih primerov vplivati na vzbujanje in utrjevanje čuvstev, čim se deluje na drugi stopnji poleg te smeri na temelju intelektualnih razlaganj o raznih življenskih odnošajih za popolnitev npravnega nazora. Skoro do današnjega dne so bila zlasti etiška društva, ki so se trudila uresničiti misel o moralnem pouku v šoli: Prizadevanja teh društev že po značaju svojih smeri in ciljev, h katerim spejejo, pritiskajo tudi moralnemu pouku, za katerega se trudijo, pečat brezkonfesionalnosti na čelo; a ta čisto opravičena in napredna zahteva je uvela vse vprašanje moralnega pouka na polje enostranskih in preživelih se nabožensko-cerkvenih polemik. Samo tako si moremo razlagati okolnost, da se je zajem za ta predmet zmanjšal tudi tam, kjer bi se moral pravzaprav in zlasti rešiti, namreč na polju pedagogike, didaktike in pedopsihologije. Toda tudi tukaj, in zlasti v pedopsihološki literaturi, se javlja v poslednji dobi živa delavnost, a proučevanje npravnostnega in naboženskega razvoja otrok posveti gotovo v vse vprašanje moralnega pouka in npravne vzgoje z močnejšo lučjo, in sicer z ozirom na predmet, tako tudi z ozirom na metodiko in didaktiko.

Pedagoška študija o otroku.

Spisal Janko Polák.

Kadar govorimo o otroku, imamo navadno v mislih dobo, ki mine od njegovega rojstva, pa do tedaj, ko se začne zavedati. V ti dobi otrok še ne more govoriti zvezno, temveč samo blebeče in sestavlja posamične besedice. Dovzeten pa je otrok v ti dobi najbolj. Saj kakor sprejema potem sesanja iz materinih prsi hrano za svoje telo, tako sprejema potem najrazličnejših vtiskov njegov duh hrano zase iz narave.

Dokler je otrok v materinem telesu, je bitje, ki sprejema potem žil in žilic hrano iz materinega telesa podobno, kakor jo sprejema rastlina potem korenin in koreninic iz zemlje. Toda to še ne zadostuje, da bi zaraditega smeli trditi, da bitje v materinem telesu ni prav nič drugega, nego rastlina, ali izrazimo se moderno, žival posebne vrste. Neskončno mnogo je rastlin in živali. Toda nobeni izmed teh niso dani pogoji do tolikega razvitka, kot so dani ravno bitju v materinem telesu. Dani so mu že v semenu. In če bi mu ne bili dani, bi se ne moglo povzpeti do človeka.

Z vsakim srečnim porodom dojde v svet velika tajnost. Saj kdo mi more oporekati, da ne tiči v novorojenčku že ves človek. Trditi si drznem še več. Ves človek tiči že v semenu, ali da se izrazim natančno, v njegovi združitvi v materinem telesu. Zaraditega pa je vpliv noseče ženske na izobraženega človeka nekam silen. In čim višje je človek naobražen, tim večje je tudi njegovo spoštovanje do takih žena. Saj one so v resnici blažene. In kdor ne vidi v noseči ženski človeštva, sam ni človek.

Omenil sem že, da so bitju v materinem telesu dani že v semenu vsi pogoji za poznejši razvitek. In če bi bila vzgoja to, kar bi morala biti, začeti bi se morala že tukaj. To se pravi, žena, ki se čuti nosečo, bi morala uravnati vse svoje življenje tako, da bi ji ne bilo treba pozneje nikdar razmišljovati, če morda sama ni kriva, da je njen novorojenček tak in tak. Toda to je silno težavno in tudi malo je žena, ki bi hotele poslušati moj nasvet. Da pa kljub temu pri porodih ni več nesreč, zahvaliti se moramo naravi, vzgojiteljici vseh vzgojiteljev.

Narava začne vzgojevati bitje v materinem telesu takoj v njegovem početku in razvija ga tako dolgo, da mu postane prvotni dom preozek in si poželi obširnejšega. In dobi ga. Narava mu odpre vrata v pestri svet. Prvi vzklik novorojenčkov pa nam naznani, da se novorojenček ne počuti dobro v pestrem svetu. Toda narava se ne meni za vpitje novorojenčkovo, temveč

sili ga tako dolgo, da se privadi polagoma vsemu in da zasije na njegovem obrazku oni blaženi nasmeh, v katerem vidijo matere odprto nebo.

Toda narava ne vzgaja tako hitro, kakor sem napisal ravnokar. Ona vzgaja počasi. Koliko časa mine, da se privadi telesce novorojenčkovo novi toploti! Koliko, da se privadi oko svetlobi, uho glasu, nos vonju, jezik okusu, koža čutenju in udje gibanju! A sve to je šele zunanja vzgoja. Narava pa tudi notranje vzgoje ne pozabi. Ona sili pljuča dihati, krvni obtok krožiti, želodec prebavljati in črevo odstranjevati prebavljeno hrano. In ta obilica del utruji novorojenčka. In on spi. Toda tudi spanje je vzgojevalno sredstvo naravno. Ona utrja duha in sili možgane k razvitku. In speči otrok je tajstvo, katero bi moral proučevati vsak vzgojitelj, ki hoče doseči stopnjo popolnosti.

Omenil sem, da vzgaja narava počasi. In res je. Koliko se morajo vaditi udje, preden se utrde toliko, da začno samostojno delo. Posebno noge se ne utrde kmalu. Kolikokrat pade otrok, predno more hoditi sam! Toda ti padci niso tako nevarni, kakor so nevarni padci v poznejšem življenju. Zaraditega pa ne nosite otrok preveč na rokah. Taki otroci, ki se jih vedno nosi, izhodijo mnogo pozneje in navadijo se lenuštvu, ki jim je v poznejšem življenju tolikokrat usodepolno. In človek tudi ni ustvarjen, da bi ga nosili skozi življenje drugi. On je ustvarjen, da hodi sam. In blagor onemu, kogar skozi življenje ne pehajo drugi.

Vse kar sem govoril dosedaj, se tiče telesne vzgoje. Sedaj se hočem pomuditi tudi pri duševni vzgoji.

Ne strinjam se z onimi, ki trde, da so otrokovi možgani nepopisana tablica. Otrokovi možgani niti tablica niso. Tablico mora narediti šele narava sama in potem šele se piše lahko nanjo. In kako gre to počasi! Mnogo časa mine, preden se začne otrok sploh zanimati za stvari, ki ga obdajajo. In še več predno začne po njih segati, jih ločevati, imenovati, ločevati njih posameznosti in izpoznavati, da je tudi sam bitje neke velikanske celote, nad katero vlada nekdo, ki je višji, nego vse druge stvari. In končno govor in razum. Res je, da otroku mati ali varuška kažeta in imenujeta različne stvari, toda govor mora najti sam. In koliko truda in napora je treba že do besedice! Kaj šele zveze besedi v stavke in teh v odstavke! Z govorico pa se razvija tudi um. Otrok začne ljubiti one, ki so mu v vedno postrežbo, začne ločevati dobro od hudega in povpraševati tudi po onem, ki je ločil dobro od hudega. In tu vidimo oni velikanski razloček med človekom in živaljo. Četudi bi človeka ne vzgojevali, bi ne ostal žival. To pa zaraditega ne, ker so mu že v semenu dani vsi pogoji do daljnega razvitka, potem katerih se človek tudi brez vzgoje razvije nad vsako žival. Toda do človeka, v pravem pomenu besede, se pa tak človek sam ne more razviti. Zakaj njegove velikanske duševne zmožnosti moré živalski nagoni. Torej vzgoje je treba na vsak način. Zakaj brez vzgoje dobimo bitje, ki ni ne žival ne človek,

temveč nestvor stvarstva. Da pa ni moč vzgajati vseh otrok enako hitro, tiči največji vzrok v tem, ker se ravno roditelji največkrat zanje vsepre-malo zanimajo in ne znajo čitati otroku raz obraz in oko njegove duše. In ravno v očesu in v obrazu čitamo lahko dušo otrokovo. In čitati moramo znati, ako hočemo vzgojevati. Zakaj čas igranja, ko začne otrok že sam ka-zati svojo iznajdljivost, je še daleč. Kdor začne vzgajati šele takrat, je za-mudil mnogo, če ne vsega. Zakaj takrat se že pokažejo tudi strasti, ki jih je treba krotiti, česar bi ne bilo treba, da smo znali o pravem času čitati otroku raz obraz in oko. In to je najvažnejše, če ne vse, pri vzgoji otrok. Zakaj s tem že lahko zasledujemo temperamente, brez poznanja katerih ni možna nikakršna vzgoja.

Ker dobi vsak človeški individuuum že s semenom vse predpogoje za daljni razvitek, mlatil bi prazno slamo, ako bi dokazoval, da je vzgoja res potrebna in da je tudi mogoče vsak posamezni človeški individuuum vzgojiti v človeka, ki bode nekoč dober člen človeške družbe, zdrav na duši in na te-lesu. In s tem sem začrtal snov, o kateri hočem razpravljati dalje. Moj namen je torej, govoriti o telesni in duševni vzgoji otrokovi.

Ako hočem govoriti o popolni telesni vzgoji, mi menda ne bode opo-rekal nihče, če trdim, da je mogoča popolna telesna vzgoja samo pri onih, ki so donesli potem srečnega poroda s seboj zdravo telo. Kjer ni tega pred-pogoja, tudi ni upravičena zahteva popolne telesne vzgoje. Iz slabe snovi ni mogoče postaviti trdnega hrama. In pohabljenec ne bode nikdar Apolon. In kdo je pohabljenec ponajveč kriv? Huda je obsodba, ki jo moram izreči, toda namenil sem se pisati resnico in zaraditega trdim, največkrat rodi-telji sami.

Ne zmajujte z glavami. Samo zdravo telo more roditi zopet zdravo telo. Bolno telo pa ni rodilo še nikdar zdravega telesa in ga tudi ne more. In s tem sem obsodil marsikoga. Ne prikrivam tega. Saj kdo mi more opo-rekati, da more dati bolešno telo seme, iz katerega se rodi novo, zopet zdravo telo. Atavizem, mi bode zabrusil v obraz ta in ta. Ne tajim. A trdim v isti sapi, da potrjujejo izjeme pravila. Stara fraza. Nič ne de. Kje bode torej treba operacije najprej? V nas samih! Gorje onim, ki tega nočejo upo-števati. Oni ne greše samo nad seboj in nad svojimi otroci, temveč oni greše nad vsem človeštvom. Zakaj kdor daje slabosti že s semenom, oslablja člo-veški individuuum že v kali, ker mu daje že s semenom mnogokrat duševno in telesno smrt.

Rekel sem, da telo moramo vzgojiti. Saj ono je bivališče duše. In kdor ubija telo že v mladosti, ubija tudi dušo.

Z ozirom na vse to pa moramo začeti s telesno vzgojo takoj po po-rodu. Kdor ne posveti otrokom pozorne telesne vzgoje takoj po porodu, ni človek. Zakaj poleg onih grehov, ki jih je zakrivil s semenom sam, kriv

je tudi tujih. Saj kdo zavede otroka ponajvečkrat k onaniji? Varuške, ker jih s tem tolažijo! In kdo jih dovede prvi do alkohola in strupov in strasti? Varuške, ker jih s tem tolažijo! Pa ne samo varuške, temveč tudi roditelji sami.

Kakor pri vsaki vzgoji, tako previdni moramo biti tudi pri telesni. Prenaglitati se ne smemo nikdar. Vedno počasi drugo za drugim. Slab oni vzgojitelj, ki se izgovarja: „Bom že pozneje!... Sedaj še ni čas!... Je še prezgodaj!“... In koliko je takih! Čas vzgoje tiči že v semenu, zato ni nikdar prezgodaj. A vsak trenutek prepozno, je prepozno za vselej. Vsekdar se ložje opogne travica, nego pa slamica.

Da pa bode telesna vzgoja plodonosna, ne smemo staviti mej naravi, ki vzgaja vsekdar najbolje. Pustiti ji moramo svobodno pot. Nikdar ne smemo pustiti gojenca brez pomoči, toda tudi pomoči mu ne smemo vsiljevati nikdar. Oboje je nepotrebno in zaraditega tudi napačno. In to ni napačno samo za čas vzgoje, temveč to je napačno tudi za vse poznejše življenje. Zakaj človek, ki se mu je kratila vzgoja naravina, ni človek, temveč opica. In človek, ki je imel preveč ali pa premalo pomoči v potrebah in nepotrebah, ne postane nikdar samostojen in največkrat poleg nesamostojnosti tudi pohabljenec.

Posebno pa se varujmo pri vzgoji telesa mehkužnosti. Mehkužnež v resnem življenju ni za delo. Kdor hoče svojim otrokom res dobro, naj jih nikdar ne omehkuži. Saj ravno mehkužen človek oboli najhitreje. On ne more prenašati nobene boli. Bodisi telesne, bodisi duševne! In teh čaka obilica vsakega človeka v resnem življenju. Tak človek tudi ni za vzgojo. Vse mu je pretežko. Do časti nima čuta. Pa tudi straha in kazni mehkužnež ne pozna. Ali menite, da mehkužnež res ljubi svoje roditelje? Nikdar! Ali menite, da mehkužnež res spoštuje svoje roditelje? Nikdar! Zakaj on ne stori ničesar iz ljubezni in spoštovanja do njih, temveč vse zaradi plačila, ki mu je gotovo že vnaprej. Pa tudi iz straha do roditeljev ne stori mehkužnež ničesar. Saj ve, da se v objemu materinem pozabi vse. Tudi udarci strogega očeta. Mehkužnež tudi lakote ne pozna. In ravno s to se morajo mehkužneži boriti v resnem življenju tolikokrat! Mehkužnež nima volje in je tudi imeti ne more. Zato pa poudarjam še enkrat: „Ne omehkužite otrok, da vas ne bodo kleli še po smrti ravno radi mehkužnosti, ki ste jim jo vcepili ravno vsled svoje neumne ljubavi!“

Da pa bode moč vse to doseči, ozirati se moramo pri telesni vzgoji vedno na moč, starost in individualnost gojenčev. In nikdar ne smemo pozabiti tudi končnega smotra, ki smo si ga zastavili s svojo vzgojo.

Če se je nam posrečilo vzgojiti telo, ne bode nam delalo preglavice gojenje duha. Samoobsebi pa se razume, da s tem ne mislim reči, da se naj vzgoji najprej telo in šele za tem duh. Vzgojevati se mora oboje vzporedno in sicer koncentrično. Telesna vzgoja ne sme dušiti duševne, duševna pa telesne ne. Omenil sem že, da je telo bivališče duše. Zaraditega se mora raz-

viti ono prej, nego mu smemo usiljevati duševni zaklad. Zato pa kaj lahko opazujemo pri otrokih, katerim se vsiljuje dan za dnevom samo duševna hrana, da je telo takih otrok slabotno. In ni mogoče drugače. Duši ga duh, ki mu nalaga pretežno pezo.

Prva duševna vzgoja je in mora biti nazorna. Samo prednašati v času te vzgoje se pravi mlatiti prazno slamo. Torej v času te vzgoje se morata družiti predmet in govor. Le na ta način dosežemo kaj. Otrok mora najprej videti in potem šele naj govori, družiti dobljene pojme, jih izraža prosto in celokupno. In že tu ne pozabimo samostojnosti, do katere naj dospe nekoč nam v vzgojo izročeni gojenec. Saj le potem samostojnosti se veže v plodonosno, harmonično celoto znano z neznanim v duši gojenčevi.

Narava, slike, rodbina, šola in dogodbice iz vsakdanjega življenja pa dajejo za nazorni pouk snovi v izobilici. Na vse to se moramo ozirati, ako hočemo doseči zaželjeni smoter. Korakati pa moramo vedno od znanega do neznanega in družiti dobljeno v nove, samostojne celote. Višek našega truda bodemo uzrli v otroških igrah. Tu dela otrok res sam in samostojno. In ravno otroške igre so velika šola brez učiteljev, ki daje otrokom mišljenje, um, čutenje in mu preganja dolgčas in poželjenje po preobili jedi, ki škoduje duhu in telesu. Ona ga odvrta tudi od strasti. Zakaj otrok se utopi v igro tako, da ne vidi ničesar okoli sebe in se vda samo igri. Zato pa so igre iminentne važnosti za samostojno vzgojo. Posvečati jim moramo kar največ pozornosti.

Omenil sem že večkrat, da je krona vse vzgoje samostojnost. In če hočemo doseči to, moramo začeti ž njo takoj v začetku duševne vzgoje. Kakor hitro pozna otrok nekaj novih predmetov, takoj naj jih družijo samostojno z že znanimi. A nikdar ne brez nazorila! Pa bodi to narava sama, model, slika ali pa zemljevid. Saj ni uka brez pouka. Na mestu pa so tu samo kratka vprašanja in še krajši odgovori. Nehote mi sili v pero eden izmed najmenitnejših vzgojevalnih izrekov: „Poučuj naravno, kakor poučuje narava sama od pamtiveka sem pa do danes človeštvo!“ Saj kje bi bila človeška govorica in razum, da ju ni vzgojila narava na predmetih, ki mu jih je ustvarila v pouk in zabavo!

Pri vzgoji tudi ne smemo biti prehitri in dolgočasni. Tudi narava ni nikdar prehitra in dolgočasna. Vedno nudi kaj novega. In tudi mi moramo nuditi svojim gojencem vedno kaj novega. Kakor hitro smo jih naučili gledati in govoriti, učimo jih tudi risati in pisati. Saj kdo mi more oporekati, da svojo duševno last, katere nam ne more ukrasti noben tat, imenujemo lahko samo to, kar znamo narisati in napisati. Posebno risanju se naj posveča kar le največ moč pozornosti. Saj ravno ono je predmet, ki družijo v sebi vse druge in jih izpolnjuje do samostojnosti.

Res je, da gledanje, govorjenje, risanje in pisanje izobražuje dušo otrokovo. Saj dojde otrok potem teh v povsem novi, pestri svet. Da pa se

bode mogel otrok v tem pestrem svetu tudi zavedati, mora znati računati. Saj potem računanja se mu odpre tudi pogled v množico novih pojmov, ki jih je dobil potem pametne vzgoje. In otrok mora izpoznati, da mu bode nekoč živeti med besedami in številkami. Drugo brez drugega ne velja. Najmanj pa velja dandanes oni, ki ne pozna ne prvega, ne drugega.

Razumi se, da nam je gojiti predvsem jezik in spomin. Saj ta dva sta ravno podlaga razumu in sodbi, ki pa dozorita pozno. Zaiti pa kljub temu ne smemo v mehanizem, ki ubija duha in telo tako dolgo, da ubije naposled oboje. Le potem pametne vzgoje govora in spomina nam bode mogoče doseči zaželjeni smoter in ta je, da budimo ob pogledu na predmet v otročji duši že tudi umevanje tistega, ali da se izrazim natanko: iz opazovanja zunajnosti mora doiti gojenec v samostojno opazovanje notranjosti, t. j. razuma in sodbe. Da pa nam bode to mogoče, si ne smemo nikdar predstavljati duše otrokove kot že obdelano njivo, temveč predstavljati si jo moramo vsekdar kot neobdelano zemljo, katero moramo šele razorati v njivo, če hočemo na njo sploh kaj saditi. Pri vsem tem pa moramo upoštevati posebno temperamente, ako hočemo doseči harmonično celoto.

Toda, kdor bi mislil, da zadostujeta telesna in duševna vzgoja, bi se motil. Zakaj pameten vzgojitelj tudi čednostne vzgoje ne sme zanemarjati, ako hoče doseči zaželjeni smoter. In kakor se mora začeti s telesno in duševno vzgojo že v najnežnejši mladosti, prav tako se tudi s čednostno vzgojo ne sme odlašati.

Da se morajo vzgojitelji boriti tolikrat proti nečednostim, so krive ponajveč nespametne matere. Dete samo zakriči in že je mati pri njem. Božaga, rine mu sesalko v usteca, mu govori sladke besede in nosi ga ves ljubi dan in če treba tudi vso dolgo noč na rokah. Ali pa je vsega tega treba? Ne!

Poznejši, težki čednostni vzgoji je mnogo kriva tudi misel, da se s čednostno vzgojo ni treba pečati že v najnežnejši mladosti. Slaba taka misel. Ako ne zadušimo že v kali razdiranje igrač, mučenja živalic, jeznoritosti, zavidljivosti, veselja nad tujo škodo, samoljublja, upornosti in drugih takih in enakih čednosti, se nikar ne zgražajmo pri čitanju časopisov nad škodo, mučenjem, ubojem, sovraštvom, trdosrčnostjo, samopašjem in drugimi takimi in enakimi hudodelstvi in nečednostmi. Sami smo jih krivi, ker jih nismo zadušili že v kali. Le drevesce se da ukloniti, drevo nikdar več.

Da bi hotele pomniti to posebno matere!

Samoobsebi se razume, da s tem ne mislim reči, da se naj duše te kali nečednosti s silo. Nikdar ne! Ljubav, toda prava ljubav je ona silna moč, ki uniči te kali brez vsakih bolečin. Kdor pa bi jih hotel uničevati s silo, ne bi dosegel drugega, nego to, da uduši svojim postopanjem v otroku vse ono, kar ga dela v resnici otročjega.

In kaj je lepšega, nego otročji otrok?

Kako zaupen, veren, dobrohoten, hvaležen, odkritosrčen, srčan, ubogljiv in podložen je otročji otrok! Tak otrok je zrcalo, v katerem se zrcalijo sreča, nebo in raj. Peklo pa se zrcali v otroku, kateremu smo potem nasilja ucepili sami nezaupnost, nevero, skopost, nehvaležnost, laž, potuhnjenost, neubogljivost in odpor.

Triàndrus.

Spisal Miro Šijanec, c. kr. učitelj, Pulj.

(Konec.)

tem je končana „Politika“. Kakor precej opazimo, Aristotel ne razodene od svojih misli glede na predmete, ki so za izobrazbo znanstvene kreposti (razuma) potrebni. Ne moremo si misliti, da bi realist to stran pouka popolnoma opustil, med tem, ko jo Platon toliko poudarja. Zatorej so učenjaki mnenja, da Aristotel knjige ni do konca spisal, ali da je te predmete nalašč opustil, ker je v interesu države zahteval le npravstveno izobrazbo; inace bi glede pouka in metode v vedah zavračal na svoje druge spise o prirodoslovju.

Slovniški in govorniški pouk.

Gramatika je za ekonomijo in mnoga vsakdanja opravila in zaslužek potrebna. Toda ne sme se zaradi teh dobičkov učiti, ampak zato, ker je podlaga razumu in raznemu drugemu znanju. Slovnica (v širjem pomenu) se peča z jezikom. Ker so pojmi, predstave in to, od česar so one podobe, povsod enake, a besede in znamenja drugačna, zatorej se zamore od zunanje raznolikosti na notranjo enakost, iz raznolikega izraza sklepati na enovitost govora in besed.

Gramatiki se pridruži retorika, to je umetnost, zbrati o vsakem predmetu prepričevalne točke ter pri ljudskem zborovanju pregovoriti poslušalce v splošnih, razumnih stvkih.

Govor se rabi pri posvetovanjih (posvetovalni značaj), pri sodnji (sodnijski značaj) in pri slavnostih (slaveče lepi, epideiktiški značaj). Prve vrste govori imajo financo, vojsko, mir, obrambo dežele, promet in zakonodajstvo za predmet; zato je potrebno znanje zgodovine, posebno zgodovine domačih dežel in vojsk, kakor tudi pregled zakonov in uredb.

Da pa mnogovrstnost predmetov in umetnosti govora zmagamo, se priporoča umetni spomin (mnemonika).

Kdor se hoče slovnice do dobra priučiti, ta mora čitati pesnike (pisateljev v našem smislu in modernih struj ni bilo). Pesniki se ne razlikujejo od zgodovinarjev po vezani ali nevezani besedi (govoru), v kateri k nam govorijo, ampak po tem, da zgodovinar opisuje dejanje, pesnik pa dejanje tako predstavlja, kakor bi se po določenih okolščinah in nravi prigoditi zamoglo. Zatorej je tudi pesništvo bolj filozofično kakor zgodovina. Kar se tiče deklamatoričnega prednašanja, je treba paziti na tri reči: na naglaševanje, harmonijo in ritem. Može, ki vse to opazujejo, dobé pri tekmoivanju prvo darilo. Ker pa so vsa govorniška umetnost in navodila na „videznost“ naperjena, zatorej se moramo za govorništvo brigati ne zato, ker je opravičeno, ampak ker je potrebna stvar, in sicer zaradi nestalnosti poslušalcev.

Grafika. Grafika ali umetnost risanja je zato koristna, da se učimo prav presojati in ceniti dela umetnikov. Mladina se v tem naj ne poučuje samo zaradi neposrednega praktičnega dobička, ampak in bolj zato, da se vzbuja čut za lepoto. Povsod le dobičkarijo gojiti in vse zaradi dobička učiti ni dostojno in vredno plemenitih, veledušnih mož. Čeravno iz npravstveno vzgojevalnih ozirov važen vpliv grafike ni nikdar toli močen kakor oni muzike, vendar še zato ni vseeno, katere podobe in kipe naj mladini pokažemo. Opazovanje nedostojnih podob in kipov se ne sme trpeti. Gojencem se naj ne kažejo umotvori Pavzona, ampak Polignota ali kakega drugega podobarja in kiparja, ki predstavljajo v svojih delih npravstveno — lepo; Polignot predstavlja človeka kot boljšega kakor je, Pavzon pa kot zlejšega, in Dionizij resničnosti primernega.

Dialektika uči, kako se more o vsakem zastavku (zaganki, problemu) iz predloženih nam misli ali mnenj sklepati, ne da bi zabredli v protislovje. Ona prinaša trojno korist; ona služi vajam pameti, uči občevanja z drugimi, da jih prepričamo, in posreduje filozofične vede, da zamoremo lažje razločevati bistveno od nebistvenega, pravo od nepravega. Ona pospešuje spoznanje načel vsake stroke in višjo špekulacijo. Ker sprejme navidez nazore drugih ter se z njimi bavi, da različne strani kakega predmeta opazuje in protislovja dokazuje, zatorej je dialektika tudi pot od nižje do višje spoznave. Dialektika motri, skuša in preskuša, išče na spreten način težkoče, dokaže pravilnost lastnih nazorov s tem, da ovrže mnenja drugih, ter uči sploh v protislovju najti in dokazati resnico.

Filozofija je sredstvo, s katerim dosežemo najvišjo človeško politično izobrazbo in blaženost. Menim, da modri kolikor mogoče vse pozna, ne da bi v posameznih predmetih znal vse. Nadalje smatram istega modrim, ki zamore spoznati to, kar je za človeka doumno; ker je čutno zaznavanje in zunanje znanje vsem dano, tedaj to ni nič težkega, ne modrega. Tudi mislim, da je

oni toliko modrejši, čim natančnejši in sposobnejši je, učiti vzroke stvari dotične vede; da torej hrani izmed ved ona, po kateri težimo radi nje same, več modrosti, kakor ona, ki jo proučavamo radi njene zunanje koristi, da je gospodujoča veda bolj modra kakor službujoča, ker modri si ne da zapovedovati in vsiljevati prepričanja, ampak on zapoveduje in gospoduje, on ne sledi modremu ampak modrejšemu.

Ta svojstva pa priznavam le onemu, ki ima največ občne znanosti in one vede, ki se ne peča s čutnimi zaznavami, ampak ki motri, raziskuje in išče znanja zaradi njega samega. Najmočnejša, gospodujoča in zapovedujoča je torej ona veda, ki spozna, zakaj se mora vse zgoditi, in to je pri vsem dobro, sploh najbolje na svetu.

Ker je državništvo najvišje vseh praktičnih znanstev, dokler ima namreč za smoter največje dobro, blaženost, zatorej to znanstvo ni predmet učenja za mladeniče. Mladeniči so še neizkušeni v dejanjih, a državništvo izhaja ravno iz izkušenj ter jih raziskuje. Ker mladeniče razen tega še nadvlada strast, zato bi brez prida sledili dotičnim naukom, ravno ker smoter tega znanstva ni spoznanje ampak izvajanje.

Brez dvombe moramo v tej stroki pričeti z raziskovanjem stavkov, kateri so nam že znani; zaradi tega mora oni že biti npravstveno izobražen, ki hoče pojme o pravici in druge kreposti, z eno besedo o politiški znanosti razlagati in dokazati razum.

Matematika. Pri umetnijah in celo pri rokodelstvu pride vedno dvojno v poštev: je li kaj boljše ali slabše od drugega; a matematika se ne ozira, ne na dobro, ne na slabo, ker v tem, kar nima gibanja, ne more biti dobro na sebi; vsako dejanje, popolno ali ne, pa je le združeno z gibanjem. Čeravno se matematika ne peča naravnost z lepim ter čut lepega ne določa, vendar išče nekaj lepega pri vseh stvareh, predmetih in razmerjih; in v tem kaže matematika osnovne točke in občne zahteve lepote: red, umerjenost in to, kar je samo na sebi omejeno. Zbog tega pa more mlad človek postati dober geometer in matematik; k temu ni treba nobene izkušnje kakor pri modrijanu; matematika se drži le abstraktnih pojmov, za kar ima mladina več razumnosti.

Npravstvena vzgoja.

Brez npravstvene vzgoje je človek najbolj divja in kruta vseh stvari, ker ima poleg neeravnosti še od narave podeljeno orožje prebrisanosti, katerega se more poslužiti ravno v nasprotne (sovražne) namene. Zatorej je npravstvena vzgoja največje važnosti. Delo izobraževanja zljajša to, da se zamoremo opirati na razum. Edino vodilo pravega in dobrega biva v sodbi blagega človeka; sploh se more človek meriti le ob človeku. Bistvo kreposti se ne da dognati ne z besedami, ne z razdelbo, ne z umnim sklepanjem; kreposti s svojimi postavami izvirajo iz samega sebe

ter se vse, ločene ali združene, nanašajo na nek človeku lastni, posebni čut in na neposredni nagon. Narava nam je vsadila ono neposrednje znanje vest in zavest, vsled katerih moremo v naši najskrivnejši notranjosti odločiti o „biti ali ne biti“, o dejanju in nehanju, početkoma neposredno in samo s pritrjevanjem ali odnikanjem, z „da ali ne“, brez dokaza.

Kreposti delimo na umstvene, kakor n. pr. razumnost, bistrournost, modrost, spomin i. t. d., in na npravstvene v pravem pomenu besede, kakor je n. pr. darežljivost, zmernost, pravičnost, srčnost i. t. d. Prve so predmet poučevanja in učenja; one se pričnejo in rastejo in razvijajo z učenjem; zato upotrebujejo časa in izkušenj. Druge, npravstvene kreposti, pa dosežemo s privado. Zaraditega se malo razločujejo navada in privada, primerno in dostojno. S pravičnim opravljanjem postanemo pravični, z zmernim ravnanjem zmerni, s pogumnimi čini pogumni. Podobna dejanja vzgojijo podobna znanja. Zatorej se mora isti, ki si hoče prilastiti zamoglost, tudi dobrega delovanja privaditi.

Privada na sebi je dobra ali zla, kakršna je vaja bila. Če se človek že od mladosti vadi tega ali onega, tako ali drugače, na tem ni malo ležeče, ampak mnogo, da, vse! Krepost tedaj ni hkratno, živahno čuvstvo, tudi ne sposobnost, ker čuvstva niso prostovoljna; krepost je enakomerno zadržanje, katero vedno teži namenoma po pravi poti, ki je v sredi, ker čezmernost in pomankljivost zanikata popolnost v obnašanju in dovršnost v delovanju. To enakomerno trdno zadržanje pa nastane vsled enakega delovanja; in tako goji privada npravstvenost. Če je tedaj krepost razumno, vsled privaje utrjeno zadržanje, ki obenem ne nasprotuje naravi, tedaj sledi, da so trije pogoji potrebni, da iz nas postane dober človek: prirojena darovitost, privada in pouk. Krepost zahteva tedaj v bistvu skupno delovanje teh činiteljev. Prirojena darovitost je že nekaj podanega, vse drugo mora dodati vzgoja. Nekateri ljudje pa so po svoji naravi tako nespametni in brezčutni, da živijo kakor žival ali kakor nekatera ljudstva barbarov.

Da se otroci vzgojijo npravstveno, moramo pred vsem zabraniti, da nič nedostojnega ne vidijo ali slišijo. Postavodajalec mora nesramne govore bolj kakor vse drugo strogo prepovedati, ker ti napeljujejo k podobnim dejanjem, ki so nevredni prostorjenega. Zato odvedi otroka od nedostojnih podob in igrokazov; verskih običajev, ki so proti pojmom o dostojnosti, se smejo udeležiti le odrasli. Šele v dobi, ko se smejo mladeniči zbirati k skupnim obedom in pri popivanju po obedu ostati, jim bodi dovoljeno, da obiskujejo komedije; takrat so že vsled dobre vzgoje dovolj resni in trdni zoper zapeljivosti takih iger. — Kreposti, katerih se morajo mladeniči posebno vaditi, so pogum in zmernost, in sicer duševna kakor telesna, vsled česar se preširnost in razuzdanost zabrani. Če se mladež v neizmernosti ne brzda, tedaj napaka vedno bolj prevladuje; ker neizmerno je hrepenenje po razkošnosti in veselicah, katerim zapade le nespametni.

V mladosti je človek najbolj poželjiv ter najčešče pripravljen storiti, kar ga mika.

Med vsemi čutnimi težnjami se ponajveč nahaja hrepenenje po spolni ljubezni in nje brezmerem uživanju. Kar se deklic tiče, so ob času mesečnega čiščenja najbolj občutljive za ljubezen; zatorej se mora za časa čiščenja na nje najbolj paziti. Če pa se v tej okolščini dražijo, tedaj postanejo vedno bolj željne in spolni nagon se izpremeni v strastno nagnjenje. Glavno sredstvo zoper nezmernost in pregrehe ljubezni je izobrazba popolnosti, ker brez vzgoje se zamorejo tudi zlahtni darovi izpriditi. Mladosti lastna pa je sramežljivost, ki je bolj afekt privajeni čut. Za mladino je ona tem bolj potrebna, ker vsled vladajočih strasti ne pozna mej, sramežljivost pa jo še vendar bega.

Ubogljivost je za mladino kaj potrebna lastnost, ker neomejena prostost stori, da razum zamore manj gospodariti kakor bi sicer moral. Tisti, ki hoče gospodovati, se mora učiti prej slediti pametnim. Mora se tedaj na nedokazana pravila že izkušenih, pametnih ljudi in staršev ravno tako ozirati kakor na dokaze.

Krepost, ki je spremljevalka vseh kreposti, je prijateljstvo. Prijateljstvo je najvišja potreba življenja, ker brez prijateljev noben človek rad ne živi, četudi je obdarovan z vsemi darovi, katerih v potrebi ne more obrniti v dobro, v rešenje; prijateljstvo je najbolje zavetišče v sili. Mladini je prijatelj potreben, da ne pade, odraslim prijatelj pomaga do zmagoslavnih činov; stare pa krepí v nezmožnosti in slabosti. Prijateljstvo pa ni samo potreba, ampak tudi čast. Mnogo prijateljev imeti je častno; zakaj prijatelji so plemeniti značaji, vemoži.

Tudi se nam zdi prijateljstvo to, kar je na sebi višek pravičnosti. Pravičnost pa je najpopolnejša krepost, ker znači izvajanje vseh kreposti, rekel bi, da je svota. Pravičnost je za to najpopolnejša, ker je pravični ne rabi samo za sebe, ampak jo izvršuje za druge, kateri jo neposredno uživajo. Pravo prijateljstvo je le tam, ker je eden prijatelj drugega zaradi njega samega. Deška ljubezen pa je nenaravna in izhaja iz živalskih nagonov, iz bolnih občutkov (perverznost), ali iz blaznosti. —

Vzgoja in narod. Vzgoja mladine tvori le en del vzgoje vsega naroda. Vzgoja posameznika je podrejena državi in njenemu smotru; ona je le v toliko in tako dolgo samosvoja, samoupravna, v kolikor in kako dolgo se vjema z načeli države. Kakor je vzgoja in negovanje poedinca pogoj za blagor države, tako je tudi izobrazba in red vsega naroda; tako je pedagogika glede skupnosti tudi predpogoj za naravni razvoj, vzgojo in pouk poedinca. Le tam je pravo življenje, kjer je sreča poedinca in blagor države eno. Najboljše življenje poedinca kakor cele države pa je ono, ki se s krepostjo vjema tako, da se zamorejo zvršiti krepostna dejanja. Zatorej je vsakega državnika prva skrb krepost, je vzgoja nraavstvenih državljanov, ki

so trdni v nrvstvenem delovanju in pokorni državnim postavam. On mora na to paziti, da se čvstva ublažijo, strasti pomirijo in spravijo v ravni, srednji tok; to pa je le mogoče, če se državljeni vzgajajo dobro po postavah in v modrovanju, ki je vir vse blaženosti. Postavodajalec mora ohraniti enakost v premoženju, razliko omejiti ali izenačiti. Zavoljo tega se mora število otrok določiti. Če namreč število otrok presega mero premoženja, tedaj se enakomerje ne more ohraniti, ali, če se pridrži, pridejo mnogi bogati po delitvi v siromaštvo. Postave sploh morajo biti urejene v smislu koristi vse države in vseh njenih državljanov, ne da bi se zamogla doseči abstraktna enakost. Tega tudi treba ni. Zakaj, kakor je pri živi stvari duša bistveno važnejši del kakor truplo, tako se morajo v državi oni, ki branijo domovino, ki varujejo pravičnost, ki za druge mislijo in drugim svetujejo, bolj vpoštovati kakor pa taisti, ki skrbé samo za telesne potrebščine. — Priporoča se državi tudi vsa skrb za vzgojo in voditeljstvo ženskega spola. Kakor mož in žena tvorita dva dela družine, tako se deli prebivalstvo države na moške in ženske prebivalce, tako da je v vseh državah, kjer so razmere žensk slabo urejene, polovica države brez pravice.

Da pa zamore država ugoditi vsem tem zahtevam, je treba, da se vsi prav vzgojujejo in izobrazujejo, ne le v mladosti, ampak tudi v poznejši dobi; zatorej so tudi za to dobo, kakor za celo življenje sploh, postave potrebne, ki nalagajo odraslim primerne vaje in privade. Večji del človeštva je sili bolj pokoren kakor umu, kaznim bolj kakor vzrokom nrvstvenega in lepega obnašanja. Postava pa ima zato prisilno moč, ker je pravilo, ki se je rodilo iz razumnosti in izpoznanja.

O bogu je Aristotel modroval: „Samega sebe spozna duh, ker je naj-mogočnejše bitje, in njegovo mišljenje je mišljenje o mišljenju. Filozofično motrenje je kaj najslajšega in najpopolnejšega. Če se bog vedno tako dobro počuti, kakor mi nekaterikrat, tedaj je občudovanja vreden; in če več, tem bolj. In tako je. On je življenje. Ker delovanje duha je življenje in življenje je v duhu. Njegovo v sebe obrnjeno življenje je najboljše, je večno. Mi rečemo tedaj, da je bog večni in nad vsemi živeč, da je njegovo življenje brezkončno, da je brezkončno življenje večno bitje: ker to je — bog.“

„Triändrus“, grška beseda, pomeni tridelni moški cvet, čegar prašniki niso zraščeni med sabo. „Triändrus“ sem imenoval trojico: Sokrat, Platon, Aristotel. Čeravno tvorijo vsi trije en del, vendar ima vsaki svojo podlago.

Zdaj, ko končam, ko smo jih spoznali, zdaj bi te modrijane svetoznane lahko primerjal glavnim črtam zemeljske oble. Sokrat znači ravnik, Platon in Aristotel sta tečaja.

Kakor v filozofiji sploh, tako tudi v pedagogiki Aristotel zastopa nazore, ki so od onih Platona na nasprotni strani krogov. Platon je idealist, Aristotel realist. Platon kaže, kakor ga predstavlja Rafael, proti nebu, kraljestvu idej, med tem ko Aristotel zre na zemljo, kjer je krog njegovega mišljenja in delovanja. Platon je poletel čez ta naravni svet v nadnaravni, od zemlje naravnost v nebo; Aristotel je z očesom vesoljnega duha premotril vse prostore narave in sveta ter stopal od posameznega k občnemu. V tej meri kakor se je Platon povspel do višine idej, se je Aristotel vglobil v špekulacijo.

Kakor v načrtu tako se pedagoga razlikujeta tudi v dejanski izvršitvi. Aristotel je na mesto intuitivnega motrenja postavil diskurzivno mišljenje, na mesto platoniške poezije prozo, na mesto mitologijskih bajk trezno pre-mišljevanje, na mesto poljudnega modrovanja Platona veseljnost modrovanja in občnost zistema.

Aristotel je s svojim duhom vse strani vesoljnosti objel ter resničnost povzdignil do sveta pojmov. Če Platon kot pravi pravcati Grk in reprezentant grecijanstva išče in najde modrost v najvišji ljubezni do lepega, in če on filozofijo imenuje muziko, je Aristotel modrost drugače zasledoval in razumel, ako modrost, filozofijo imenuje vedo resnice.

Platon v svojih idealih ne pozna individualnosti; Aristotel jo po analitični poti popolnoma dokaže in priznava. Idealni Platon želi strogost ali celo preziranje sužnjev; Aristotel zahteva primerno duševno in нравstveno vzgojo. Aristotel ni nasprotovalec pesnikov in umetnikov kakor Platon iz svojega stališča, ker bi baje mladino učili navidezno znanje namesto resnice ter na ta način nevarno domišljavost o pozitivnem znanju gojili; Aristotel vidi v porajanju umetnosti psihologiške vzroke, ter jih razlaga objektivno iz čisto duševnega stališča; on vidi, da se umetnija ne bavi samo z zunanjim stvarjenjem, ampak tudi z dušnim položanjem, da raziskuje umetnija tudi notranjost, torej izvestno duševnost.

V nasprotju s Platonom poudarja Aristotel zgodovino kot važno disciplino v izobrazbo duha, ter podaje metodična pota in sredstva, kako bi se to lažje zgodilo. Kot Grk smatra Platon deško ljubezen kot prvo vzgojno sredstvo; Aristotel je ne pozna v svoji državi in jo naravnost obsoja. Bistveno razliko pedagogov pa nahajamo v nazorih o нравstveni izobrazbi mladine. Platon o dobrem v človeškem dejanju in nehanju ne more govoriti, ne da bi pričel z idejo samo; zaradi tega meni, da se ne pridobi s poukom, ker je dar za onega, ki po njej teži. Aristotelu je predmet etike le нравstveno obnašanje v življenju človeka, ne pa ono dobro v celem tega sveta; on uči kreposti na podlagi jasnih pojmov. Platon zahteva, da se človek naj k bogovom povzdiguje ter jim naj skazuje ono častenje, ki je po postavi običajno; Aristotelu je mitologija le alegorična zunanost pojmov, zatorej pri njem častenje bogov ni stvar umetnih naprav. „Od naših pradedov so se

nam v mitiški obleki pripovedi ohranile, da so planeti, mesec, solnce in nebo bogovi, in da božja natura vse obdaje. Vse drugo je mitiška iznajdba, narejena, da pregovori množico ter more služiti le drugim svrham in postavam. Zopet drugi trdijo, da so bogovi človeku podobni ter jih enačijo z drugimi živimi bitji.

Če pa zunanost odločimo razmišljaje, in samo pomislimo ali pojмимо, da so si vzeli predniki bistvenost stvari za eksistenco bogov, tedaj bomo pač smatrali njih nauke božjim ter verjeti morali, da, ker je vsaka umetnija in filozofija stvarjena bila in zopet prešla v kolikor je mogoče bilo, — da so ta mnenja se le kot ostaline onih prvotnih nazorov o bistvenosti ohranile do naših dni. Le v toliko tudi so nam umljive predstave naših očetov in mož iz prve dobe človeka.“

Homo sum, humani nihil a me alienom puto.

Književno poročilo.

„**Konferenčno poročilo**“ c. kr. okrajnega šolskega nadzornika Ljudevita Stiasný-a v Kostanjevici dne 5. junija 1907 in v Višnji Gori dne 12. junija 1907. — G. nadzornik Lj. Stiasny ima lepo navado, da že nekaj let zaporedoma izdaja „konferenčno poročilo“ o njemu podrejenih šolah krškega in litijskega šolskega okraja. — Tako tiskano poročilo je tudi letos izdal. Natisnila je je „Učiteljska tiskarna“ v Ljubljani. Brošurica broji 42 strani in ima kaj lepo in zanimivo čtivo. — Najprej nahajamo v poročilu: I. Napredek ljudskega šolstva v krškem okraju v zadnjih petih letih. a) Ljudsko šolstvo krškega okraja koncem šolskega l. 1901/1902. — Tukaj nahajamo statistično tabelo, katera obstoji iz več predalov in sicer: za tekoče štev.; ime šole; število prestopnih razredov, vseh razredov; število šolodolžnih otrok, dečki, deklice, skupaj; število šoloobiskujočih učencev vsakdanje šole, dečki, deklice; ponavljavne šole, dečki, deklice, skupaj. — Končno se nahaja vsota vseh označenih. — Temu sledi b) Ljudsko šolstvo krškega okraja dne 31. decembra 1906. Tukaj je enaka statistična tabela, kakor zgoraj omenjena, poleg tega pa ima še predal: Opomba. V tem predalu je pri vsaki šoli pridodana opomnja, kdaj se je šola prizidala, ali kdaj je bilo novo šolsko poslopje otvorjeno. Iz tega predala je razvidno, da se je v teku zadnjih pet let 19 novih šolskih poslopij otvorilo in 3 prizidalo. „Napredek“ pa kaže, da je bilo v teku 5 let otvorjeno 15 prestopnih razredov, 25 vseh razredov, število šoloobveznih otrok se je pomnožilo za 1446, število šoloobiskujočih otrok pa v vsakdanji šoli za 1755 in v ponavljavni šoli za 170. To znači lep napredek, a pričakovati je še večjega, ker se razširita štirirazrednica v Leskovcu in v Mokronogu v petrazrednici, a enorazrednica v Št. Jurju v dvorazrednico. Razven tega vršijo se obravnave

radi razširjenja še drugih šol.) Tudi se bodo v prihodnjem šolskem letu otvorile še druge šole. — Druga točka poročila je: II. Napredek ljudskega šolstva v litijskem okraju v zadnjih petih letih. a) Ljudsko šolstvo litijskega okraja koncem šolskega leta 1901/1902. — Tukaj so enaki predali, kakor pri krškem okraju. Napredek v zadnjih petih letih je pa sledeči: 4 prestopnih razredov, več je 3 razredov, 883 šoloobveznih otrok, 674 vsakdanjo šolo obiskujočih otrok, 238 otrok ponavljalne šole. — V vasi Dole se otvori l. 1907. novo šolsko poslopje. V Krki se je izvršil l. 1806. prizidek. Nova šolska poslopja so bila otvorena v Toplicah (l. 1903.), v Vačah (l. 1906.), v Višnji Gori (l. 1906.) in v Zatični (l. 1905.). — Poleg tega se razširita v Doleh in v Izlakah enorazrednici v dvorazrednici, štirirazrednica v Št. Vidu pri Zatični dobi poseben oddelek za čez 4 km oddaljene otroke, a na Savi se otvori redna šola. — Tudi se več zasilnih šol izpremeni v redne šole in se bodo v raznih občinah zidala nova šolska poslopja. Tretja točka poročila je: Izobrazba naroda. V tem članku spodbuja k naobrazbi in napredku. Omenja Združenih držav v Ameriki, ki stoje sedaj na visoki stopnji omike, kajti tam dobimo nešteto časopisov, zgodovinskih romanov, jjudskih knjižnic in to ne samo po mestih ampak tudi v malih vaseh. — V Chicagi je velikanska knjižnica v lepem poslopju. V prvi bralni sobi je 225 prostorov in 2000 knjig, ki si jih poljubno izposodi čitatelj. V večji dvorani je 450 sedežev. Ta dvorana je namenjena za čitanje časopisov. Tukaj ni nič manj nego 1200 časopisov na razpolago. Vsa knjižnica pa ima nad 300.000 knjig. Za od knjižnice oddaljene stanovalce obstoje filijalke. Takih je 70. Te olajšujejo izposojevanje knjig. — Poleg tega se na vseh kolodvorih dobijo veliki skladi raznih časopisov in knjig ter se tudi kupujejo. Vsak Amerikanec — od milionarja do preprostega delavca — ne more živeti brez čitanja časopisov. — V nobeni deželi sveta se narod toliko ne poučuje — po šolodolžnosti — kakor v Ameriki. Tam imajo večerne šole, nadaljevalne tečaje za prirejanje predavanj, društvene blagajnice i. t. d. — S temi se narod naobražuje. V tem pogledu Američani nadkriljujejo druge dele sveta.

Jako napredni so tudi Angleži in Francozi. Ljudskega vseučilišča predavanja obiskujejo v Sorbonu in kolegiju de France v Parizu ne samo pravi dijaki, temveč tudi možje raznovrstnih stanov: vojaki, duhovniki, delavci itd., ki se hočejo izobraziti v kaki posebni stroki. Na Francoskem so tudi ustanovili ljudska vseučilišča za iz šole izstopivše in odrasle. Vsak okraj v Parizu ima po eno ljudsko učilišče in tudi na deželi je mnogo takih. Društvo za prirejanje predavanj je do l. 1900. priredilo nad 110.000 predavanj. Po možnosti združijo predavanja s skioptiškimi slikami. Muzej v Parizu je imel že leta 1900. nad 41.000 skioptiških slik. Predavatelji so večinoma učitelji in tako so oni najbolj pridobili s tem narod za šolo.

G. nadzornik St. priporoča zaradi tega učitelstvu delovanje v tem zmislu, kajti poljudna predavanja naj gojijo med preprostim narodom željo po nadaljni izobrazbi. V krškem in litijskem okraju se tudi že vrše razna predavanja in se bodo nadaljevala, in sicer priporočuje g. St. glede tega več knjig kot pomožne knjige. G. ravnatelj Romih pripravlja vrsto predavanj iz moderne elektrike. Naročili bodo šolski sveti za razne šole skioptikone

¹⁾ Razširile se bodo dvorazrednice v Šmarjeti v trirazrednico, baš tako se bodo razširile šole v Bušči vasi, Cerkljah, Čatežu, Št. Jerneju, Kostanjevici, Raki, Št. Rupertu, na Trebelnem. Pis.

s slikami, da bodo bolj oživele pouk. Naslednja točka je: IV. Analiza duševnega obzorja učencev. G. pisatelj omenja, da so se v tem šolskem letu bavili z analizo duševnega obzorja učencev-novincev vsi učitelji, ki poučujejo te učence. S tem so se učitelji prepričali, da je mladini marsikaj neznanega, kar bi jim moralo biti že znano. Ta analiza je pa potrebna tudi v višjih razredih. Opazke glede tega naj si učiteljstvo beleži v ročni zapisnik, da jih bodo znal uporabljati, kajti otroci naj se učijo za življenje to, kar bodo nekaj rabili. Pri tej točki se nahaja tudi statistična tabela: Analiza duševnega obzorja učencev-novincev krškega okraja v šolskem letu 1906/1907. V tej tabeli so predalčki: Tek. štev., predmet, dotično predstavo je imelo izmed 858 dečkov, 827 deklic, 1685 vkup; podatki v odstotkih dečki, deklice, vkup. — Tukaj navaja tabela 100 predmetov, n. pr. zajec, veriverica, gos, mavrica, grad, voz, travnik i. t. d. ter omenja, koliko otrok je imelo o tem predmetu pravo predstavo. N. pr. o zajcu je imelo pravo predstavo od 858 dečkov 670, od 827 deklic 600, vkup od 1685 otrok 1270; v odstotkih 78 dečkov in 73 deklic; skupaj 75.

Tej točki sledi: V. Disciplina. Že Komensky je pisal: „Eine Schule ohne Schulzucht ist wie eine Mühle ohne Wasser“ in Diesterweg „Eine gute Disciplin ist mehr wert, als eine gute Doktrin.“ In res je to. Glede tega nam podaja g. nadzornik St. razne epizode za časa njegovega nadzorovanja. Opiše razred in učiteljico z dobro in razred z učiteljem s slabo disciplino. Omenja, da je dobra disciplina v šoli odvisna od dotičnega učitelja(ice). Ako si učitelj(ica) natančno začrta disciplinarna pravila že ob začetku šolskega leta in ako se po njih ravna ne samo prvi dan, temveč dosledno vse leto, potem bode dosegel pri normalnih razmerah sigurno dobro disciplino. — Sledi potem točka: VI. Pouk. G. pisatelj priporoča nazorni pouk. Za ta pouk smo dobili z zadnjih letih dve dobri metodični knjigi. Učiteljstvo naj jih uvažuje. Glede slovnice pravi, da se je v zadnjih letih mnogokrat slišalo klic „Slovníški pouk naj se odstrani iz ljudske šole“, kajti ta je suhoparen in za otroke dolgočasen in težaven. Odkar imamo „Schreiner-dr. Bezjakove jezikovne vadnice“ ni to več tako. Te knjige olajšujejo učiteljstvu pripravo na ta sicer suhoparni pouk, ker se ozirajo na koncentrični učni načrt, tesno združujejo slovnico s pravopisjem in spisjem in gojijo primerno tudi govorne vaje. Zaraditega so uspehi v slovníškem pouku mnogo bolji tam, kjer so upeljana te knjige. Letos nam je dobrodošla 4. knjiga teh vadnic. — V pravopisju se dosežejo najboljši uspehi tam, kjer se v prvih dveh šolskih letih goji predvsem napisovanje in ne trati časa z brezkoristnim prepisovanjem. Ker je smoter spisnega pouka formalen ali vzgojen ter materijalen ali praktičen, je treba oba smotra enako važna uvaževati. V višjih razredih ali oddelkih in v vad. tečajih se morajo pridno uporabljovati. Tam naj se uporabljajo poštno tiskovine. Otroci naj se navajajo zapisati v kratkih stavkih, kar so brali, slišali in doživeli. Nekaj kratkih nalog otroci lahko izgotovijo vsako leto n. pr. Trgatev, Božični večer, God mojega očeta, Velika noč itd. Take in enake naloge vzpodbujajo mladino k samodelavnosti. Nadalje priporoča g. nadzornik St. šolsko knjižnico. Otroci naj pridno čitajo te knjige, kajti s tem si širijo svoje duševno obzorje. Glede računstva priporočuje g. St. več knjig, ki jih učiteljstvo lahko uporablja v nadaljno izobraževanje v svoji stroki. Smoter računskega pouka je, da znajo otroci samostojno, gotovo in hitro izvrševati podane naloge brez tuje pomoči. Glavna stvar pri tem je: vaja, vaja in

zopet vaja. Večkrat ne znajo otroci ceniti daljavo v *km* od kraja do kraja, N. pr. kakor pri nas od Sežane do Povirja ali do Lokve. G. nadzornik St. je izdal v svojem poročilu podatke oddaljave šolskih okrajev, in sicer od Krškega, Radeč in od Kostanjevice itd. To bode marsikateremu učitelju dobro služilo tudi v drug namen. Pri zemljepisnem pouku priporoča g. pisatelj več knjig, ki bi služile v nadaljno naobraženje. O zgodovinskem pouku pravi g. nadzornik, da je najbolje, ako se vzame za središče sedanjega zgodovinskega pouka naš presvitli cesar Franc Jožef I. V to bodo dobro služile skioptiške slike iz serije „Cesar Franc Jožef I.“¹⁾ Pri prirodopisnem pouku priporoča g. St. sledeče: Vsak učitelj(ica) naj si za vsako prirodopisno uro stavi tri vprašanja: 1. Kako naj se poda tvarine, da bode prirodopisni pouk vzbujal ljubezen in zanimanje do prirode. 2. Kaj naj se uči na tej stopnji. 3. Katera učila so v nazorovanje pouka potrebna. Prilagoditi moramo prirodopisni pouk osobito v nadaljevalnih tečajih v prilog povzdige kmetijstva. Glede risanja omenja g. St., da naj se ne goji samo v predpisanih ampak tudi v drugih osobito realnih urah naj učitelj razlaga s kredo v roki ter naj pridno riše na tablo.

Tej točki sledi: Oddaljavanja ljudskih šol krškega okraja. — Tukaj so predali: Zap. številke, od, do Krškega km, do Radeč km, do Kostanjevice km. N. pr. od Trebelnega do Krškega je 40·9 km, do Radeč 25·39 km, do Kostanjevice 32·68 km itd.

Temu sledé: Teze referatov. A. Krški okraj. I. O nemškem jeziku kot učnem predmetu na spodnji stopnji. Poročal c. kr. šolski svetnik dr. Janko Bezjak v Ljubljani.

II. Določitev snovi za domače in šolske spisne naloge na srednji in višji stopnji. Poročal strokovni učitelj Ivan Magerl v Krškem.

III. Analiza otroškega duševnega obzorja. Poročala učiteljica Ana Vider iz Boštanja.

B. Litijski okraj.

I. Učiteljevo službovanje na enorazrednicah. Poročal nadučitelj Josip Zajec iz Velikega Gabra.

II. Kako se doseže skupno delovanje učiteljstva v večrazrednicah. Poročal nadučitelj Janko Levstik iz Zagorja.

III. Kako si pridobi učitelj svojemustanu primeren ugled. Poročala učiteljica Marija Tomc iz Sv. Križa.

IV. Izkušnje iz dosedanjih šolskih izletov. Poročala učiteljica Ivana Dolinar iz Višnje Gore.

Pri vseh teh referatih je navedenih mnogo točk, po katerih naj se učiteljstvo drži, da zadosti podani nalogi.

S tem je šolsko poročilo zaključeno.

Končno naj omenim še nekaj opazk. Dobro bi bilo, ako bi bil g. pisatelj St. dodal svoji statistični tabeli: *b)* Ljudsko šolstvo v Krškem (litijskem) okraju dne 31. decembra 1906 še nekaj predalčkov, n. pr.: Koliko je stalo vsako novo šolsko poslopje, koliko je stal prizidek, v odstotkih, koliko otrok je obiskovalo šolo, koliko roditeljev je bilo kaznovanih v denarju in koliko z zaporom radi nerednega šolskega obiskovanja. — To gotovo zanima učiteljstvo in tudi davkoplačevalce. Sploh moremo

¹⁾ Umestno bi bilo, da bi okrajni šolski sveti na Primorskem nabavili vsaj večrazrednicam take slike in skioptikon.

izjaviti, da je to šolsko poročilo jako temeljito delo g. nadzornika St. To delo svedoči jako marljivega šolnika, ki je dosegel z delavno vztrajnostjo prav lepih uspehov. Upamo, da nas g. nadzornik Lj. Stiasny razveseli tudi v bodoče z lepim šolskim poročilom. —

Tedaj: Vivat sequens!

Anton Leban — Komen.

Nova šolska knjiga. V c. kr. zalogi šolskih knjig na Dunaju je izšla „Čitanka za meščanske šole, I. del,“ ki jo je sestavil Josip Brinar, ravnatelj meščanske šole v Postojni. Cena vezani knjigi 1 K 50 h. — Ta najnovejša slovenska čitanka je razdeljena v naslednja poglavja: Prvi del (obsezajoč leposlovna berila) prinaša: I. Povesti. II. Pripovedke in pravljice. III. Basni, pregovori in reki. IV. Pesmi. Drugi del čitanke obseza sestavke realistiške vsebine po le-tej razvrstitvi: I. Iz prirode. II. Dom in svet. III. Iz preteklih časov. — Kakor je videti iz zbranih sestavkov, se je pisatelj pri izbiri oziral na moderno pedagoško zahtevo, da sodi za mladino le to, kar je plemenito po vsebini in vzorno po jezikovni obliki. Zategadelj je tudi pometel z raznimi Mandelci, Jerani, Grosi, Parapati, Bilci i. dr., ki so doslej strašili po čitankah in kateri imajo sicer vrednost za literarnega zgodovinarja, ne pa tudi za šolsko mladino. Tembolj pa se je oziral na najnovejše slovstvo; ustrašil se ni niti Cankarja, ki je v čitanki zastopan z dvema sestavkoma.

Koledar družbe sv. Cirila in Metoda v Ljubljani za prestopno leto 1908 je pred kratkim izšel in ima prav bogato in zanimivo vsebino. Cena mu je 1 K 20 v. Mi ta koledar, čigar čisti izkupiček gre v prid velevažni šolski družbi, najtopleje priporočamo. Prav toplo pa obenem tudi priporočamo družbo sv. Cirila in Metoda samo, naj se je zlasti napredno učiteljstvo pri vsaki priliki spominja ter jej priposreduje kolikor največ izdatnih prispevkov.

Slovenski kmečki koledar za leto 1908, ki ga je uredil Vekoslav Spindler, je ravnokar izšel v Celju. Poleg koledarske vsebine obsega mnogo poučnih in zabavnih spisov. 308 strani obsežna knjiga stane le 1 K, s pošto 20 v več.

„**Zvonček**“. Ta izborni slovenski mladinski list s podobami je zaključil s svojo 12. letošnjo številko ravnokar svoj VIII. letnik z zelo bogato vsebino in prelepimi podobami. „Zvonček“ se hvali po svoji izbrani in vrlo urejeni vsebini sam, zato je odveč naša hvala. Ne moremo si pa kaj, da ga vsekakor ob koncu leta, ko se naročajo časniki za novo leto, našemu učiteljstvu in vsem mladinoľjubom najtopleje priporočamo v naročevanje.

Slovenska Šolska Matica. Knjige „Slovenske Šolske Maticе“ za leto 1907. bodo kmalu dotiskane. Da nam bo mogoče o pravem času izvršiti tudi imenik članov našega društva, prosimo p. n. gg. poverjenike, ki nam še niso naznanili letošnjih članov, da to **ne mudoma** store, ker bi pozneje oglašenci ne mogli več priti v tiskani imenik. V isti namen prosimo p. n. učitelje in učiteljice, da **nemudoma** oglase svoj pristop pri svojih poverjenikih. — Naj bi vsakdo pripomogel, da se tudi letos pomnoži število Maticarjev.

Odbor.

Razgled.

Pedagoški paberki.

Najpripravnša doba za počitnice je po mnenju J. Smrtka v „Skoli našeho veukova“ iz fizioloških, pedagoških in gospodarskih vzrokov doba od 1. julija do 31. avgusta.

Otroci iz oddaljenih vasi bi se naj po mnenju J. Smrtka čez poldne zbirali v poslopju, ki bi se naj zlasti v ta namen zgradilo pri šoli, in v katerem bi se tudi nahajala šolska kuhinja in jedilnica za siromašno mladino. V tem poslopju bi naj nadzorovala učiteljica ročnih del. Učitelj pa bi naj bil vsaj eno uro prost.

Nadzorniki ljudskih šol v Bosni-Hercegovini so večinoma sami učitelji trgovskih šol. „Zora“ konstatira dejstvo, da samo učitelj ljudskih šol pozna temeljito osnovno šolo in ve oceniti delo učiteljstva. A učitelj tudi najbolj pozna učiteljske rane, in samo on bo našel primerni lek. In zato pravi „Zora“, da je do sada učiteljstvu osnovnih škola bila učinjena golega nepravda, kad se je nazorničko osoblje biralo isključivo iz kola učitelja trgovačkih škola. Ne tangirajući ni najmanje u osjetljivost naših vrijednih nastavnika trgovačkih škola, mi ističemo, da su oni večinoma samo ispitani iz jedne grupe školskih predmeta, te da su tekem svoje službe već davno prekinuli svezu sa pedagoškom praksom u razvoju duše i tijela djetinjeg u narodnim osnovnim školama. Mogu li dakle oni uspješno djelovati na zdrav normalni razvoj naših osnovnih škola? Želimo samo, naj bi se bosanski kolegi v svojih pričakovanjih ne varali. Doslej smo bili navajeni, da učitelj-nadzornik noče več vedeti za svojo preteklost in da je prekinil pri svojem imenovanju vse vezi, ki so ga spajale s kolegi.

Kronika.

Nové učiteljske plače na Gornjem Avstrijskem. Stalno nastavljeno učiteljstvo je razdeljeno na pet vrst in sicer: 1. Ravnatelj in ravnateljice meščanskih šol. 2. Učitelji in učiteljice meščanskih šol. 3. Nadučitelji in učitelji I. plač. razreda oziroma nadučiteljice in učiteljice I. plač. razreda. 4. Učitelji in učiteljice II. plač. razreda in 5. Učiteljice ročnih del na meščanskih šolah. Ravnatelj meščanskih šol dobivajo 2200 kron plače in 400 kron funkcijske doklade. Če pa oskrbuje ravnatelj vodstvo dveh meščanskih šol ali pa razen vodstva meščanske šole tudi vodstvo ljudske šole, dobi še 300 kron remuneracije. Dalje imajo ravnatelj pravico do triletnic, štiriletnic in petletnic v znesku 1500 kron. Najvišja plača iznaša 4400 kron. Učitelji meščanskih šol: Plača 2000 kron, službeno-starostne doklade 1500 kron. Najvišja plača 3500 kron. Nadučitelji: Plača 1600 kron; funkcijske doklade na eno- do štirirazrednih ljudskih šolah 200 kron, na pet- do osemrazrednih šolah 300 kron, na osem- in večrazrednih šolah 400 kron službeno-starostne doklade 1200 kron. Najvišja plača 3200 kron. Učitelje I. plač. razreda: Plača 1600 kron; službeno-starostne doklade 1200 kron. Najvišja plača 2800 kron. Učitelji II. plač. razreda: Plača 1200 kron, službeno-starostne doklade 1200 kron; najvišja plača 2400 kron. Učiteljice ročnih del na meščanskih šolah: Plača 1000 kron; pet petletnic à 100 kron; najvišja plača 1500 kron. Začasni učitelji z izpričevalom zrelosti imajo letno remuneracijo 800 kron, z izpričevalom učne usposobljenosti 1000 kron, ako so prideljeni meščanski šoli 1200 kron, z izpričevalom učne usposobljenosti za meščanske šole 1400 kron. Vse učiteljstvo ima pravico do prostega stanovanja ali do stanarine v znesku 15% temeljne plače v krajih z največ 2000 prebivalci, 20% v krajih z največ 5000 prebivalci, 25% v krajih z največ 10.000 prebivalci in 35% v krajih z nad 10.000 prebivalci in v zdraviliških. Učiteljice vseh kategorij prejemajo enako plačo kakor učitelji. Službeno-starostne doklade se štejejo za vse učne osebe od dneva prvega stalnega

nameščenja in obsegajo za vrste 1—4 dve triletnici, dve štiriletnici in tri petletnice. V penzijo se vštejeta tudi provizorični leti pred izpitom učne usposobljenosti. F. F.

Regulacija plač salcburških učiteljev. Regulacija obsega funkcijske doklade in stanarino. Za funkcijske doklade je šest stopinj, med katerimi je po 100 kron razlike. Do najvišje stopnje — 700 kron — imajo pravico voditelji z ljudskimi šolami zvezanih meščanskih šol; najnižjo — 200 kron — dobe voditelji enorazrednic. Pri odmerjanju stanarine se upoštevata kraj službovanja in službena doba. Po preteku 15 let stalnega službovanja se plača poviša za 100 kron. Potemtakem dobe ljudskošolski učitelji v Salzburgu 500 oziroma 600 kron, učitelji v večjih krajih 300 ali 400 kron in ostali 200 ali 300 kron. Učitelji meščanskih šol v Salzburgu dobe stanarino 600 ali 700 kron. V drugih krajih 360 ali 480 kron. Začasne učitelje velja ista razdelitev kakor za stalne ljudskošolske učitelje. Prejemajo torej 200, 150 ali 100 kron. V penzijo se všteje 60% stanarine. Ako učiteljska oseba izstopi, preden dovrši 10 let stalnega službovanja ali pa ako se učiteljica omoži po 10. letu stalnega službovanja, se vrne v penzijski zaklad vplačani denar. Nove določbe so v veljavi od 1. julija 1907. F. F.

Univerza in učiteljstvo. Deželni zbor češki je sklenil, da se imajo učiteljski vseučilišni tečaji subvencionirati. To je za češko in vobče avstrijsko učiteljstvo jako važno. Treba je namreč pomisliti, da je velika postavodajna korporacija s tem priznala potrebo akademske naobrazbe. — Proti predlogu je govoril — grof Schönborn, seveda to je čisto v duhu aristokracije.

V pravdi proti bivšemu ministru Nasiju se je dokazalo, da je bilo od vsote 266.000 lir, ki jih je izkazal minister za podpore učiteljstvu, izplačanih učiteljem le 13.000 lir, ostalih 253.000 lir je izginilo v ministrov žep.

Začasno službovanje in penzija. Šleski deželni zbor je določil, da se učiteljstvu vštejeta v penzijo provizorični službeni leti pred izpitom usposobljenosti. F. F.

Praška univerza ima 3875 poslušalcev, čim imajo inomostska, černošiška in praška nemška univerza skupno samo 3347 poslušalcev. A za navedene tri nemške univerze troši država za 1,288.460 K več nego za češko v Pragi. In tako neenaka mera je povsod v Avstriji, v vsem šolstvu, četudi so ministri nemški liberalci. Treba bode brisati pridevek nemški.

Bosansko učiteljstvo kani na proslavo tridesetletnice vladanja Franja Josipa v Bosni in Hercegovini prirediti šolsko in higijensko razstavo. Kraj, čas in način še niso določeni.

Šola za časnikarje. V Darmstadtu bodo uveli pri odnotni tehniki zanimivo novost. Ustanoviti hočejo namreč tamkaj šolo za časnikarstvo. O časnikarstvu bode predaval urednik Meister iz Frankfurta.

Financijska komisija v Württembergu je dne 13. julija l. l. zaključila z 42 glasi proti 29, naj se od vlade zahteva uvrščenje učiteljstva med državne uradnike. Württemberg bode prva država, ki bode imela uradnike kot učitelje.

Učiteljstvo in narod. Amsterdamsko učiteljsko društvo pošilja vsake tri mesece po več tisoč primerov svojega časnika „Ljudska šola“ brezplačno staršem svojih učencev. Govori se v listu o šolskem posetu, o brezplačnem pouku, o šolskih kopališčih i. t. d. Kar se je upeljala ta novost, raste vidno zanimanje staršev za šolo. In tako je tudi prav; starši bodo šolo spoštovali, ko jo bodo poznali.

Naročnikom in sotrudnikom ob koncu leta 1907.

Z današnjo številko zaključuje »Popotnik« svoj 28. letnik. Več kot četrstoletja naporega dela, truda in morečih skrbi imamo torej za seboj. In s ponosom lahko poudarjamo, da trud ni bil zastonj, da je delo rodilo dober sad in da smo z našimi težnjami vrlo napredovali. O tem nam svedeči vrsta »Popotnikovih« letnikov, iz katerih se zrcali od leta do leta napredek. Da je tako, imamo se pač zahvaliti vrlim našim sotrudnikom, ki so nas z redko požrtvovalnostjo — pogosto še celo z gmotnimi žrtvami — zalagali z dobrim gradivom ter nam olajševali izvršitev težavne naše zadače. Štejemo si v sveto dolžnost, da jim na tem mestu izrekamo najtoplejšo zahvalo! Priporočamo se jim obenem pa tudi za nadaljno naklonjenost in podporo, ter zlasti poudarjamo, da bi pač težko pogrešali one mlajše nadarjene in marljive moči, ki so zlasti v zadnjih letnikih tako bogato zalagali »Popotnikove« predale z izbornim, aktualnim gradivom. Prosimo jih prelepo, da nam ostanejo zvesti sotrudniki tudi v bodoče. Žal, da jim dela in truda ne moremo nagraditi po zasluženju, ker nam to gmotna sredstva, ki razpolagamo z njimi, ne dopuščajo. Naj pa jih bodri zavest, da so s svojim koristnim delovanjem pospeševali koristi narodnega šolstva ter povzdigovali tako tudi ugled ljudskošolskega učiteljstva! Želimo le, da bi dosedanjim našim sotrudnikom, ki so po pretežni večini ljudskošolski učitelji, se pridružilo še mnogo novih sodelavcev. Le tako bode mogoče naš pedagoško-znanstven list povzdigniti do onega viška popolnosti, ki si ga doseči želimo na korist naše šole in v čast našega stanu.

Ker je pa vsakemu podjetju predvsem potrebna gmotna podlaga, obračamo se obenem tudi do vseh naših dosedanjih podpornikov-naročnikov s prošnjo, da nam ostanejo zvesti podporniki tudi v bodoče ter se vrhutega še potrudijo, da nam pridobe vsaj po enega plačujočega naročnika med tovariši, predvsem pa naj dosežejo, da je vsaka šola naročena vsaj na en izvod »Popotnika«. Le tedaj nam bode mogoče nagraditi našim sotrudnikom vsaj nekoliko njihovo požrtvovalno sodelovanje.

Ne bode se nam menda štelo v zlo, ako na tem mestu omenimo, da završuje »Popotnikov« urednik s to številko 25 letnico svojega urednikovanja in da je torej smatrati ta letnik za nekak

jubilejni letnik,

kar pa seveda le registriramo.

»Popotnik« bode izhajal v sedanjem obsegu in v sedanji obliki tudi v novem letu mesečno kakor dosedaj. Naročnina tudi ostane ista, vključno s draženju papirja in delavskih moči. Zato pa se nadejamo, da se bode število sedanjih naročnikov tem razmeram primerno vsaj podvojilo.

Vsem našim prijateljem in podpornikom želimo prav vesele praznike in srečno novo leto!

Lastništvo, uredništvo in upravništvo.

RAZPIS NATEČAJA.

Učiteljske službe.

Štev. 2206 I.

Na štirirazredni ljudski šoli v **Sv. Lovrencu nad Mariborom** se bode do 31. januarja 1908 namestila služba učiteljice z dohodki po II. krajnem razredu, in sicer stalno.

Prosilci za to mesto naj vložijo svoje prošnje predpisanim potom pri krajnem šolskem svetu v Sv. Lovrencu nad Mariborom do 31. januarja 1908.

Opomba: Pod katerimi pogoji se dovoli prosto stanovanje in kurjava, se lahko poizve pri krajnem šolskem svetu.

Okrajni šolski svet Maribor, dne 4. decembra 1907.

Predsednik: **Attems.**

Štev. 837 II.

Na šestrazredni ljudski šoli v **Polčanah** se bode do 31. decembra 1907 namestila učiteljska služba z dohodki po III. krajnem razredu, in sicer stalno.

Prosilci za to mesto naj vložijo svoje prošnje opremljene predpisanim potom pri krajnem šolskem svetu v Polčanah do 31. decembra 1907.

Mesto je dostopno samo moškim proslcem.

Okrajni šolski svet v Slov. Bistrici, dne 25. novembra 1907.

Predsednik: **Attems.**

Štev. 2153 I.

Vsled zopetnega ukaza c. kr. deželnega šolskega sveta se razpis mesta učiteljice v **Lehnu** od 23. oktobra 1907, štev. 1771 I, s tem razveljavi in omenjeno mesto na novo razpiše; kompetenca je učnim osebam brez ozira na spol prosta.

Šola v Lehnu je trirazredna in je uvrščena v II. krajevni razred. Razentega še da krajni šolski svet tretji učni moči prosto stanovanje.

Po predpisih opremljene prošnje naj se do 15. januarja 1908 vpošljejo krajnemu šolskemu svetu v Lehnu, pošta Ribnica-Brezno.

Dokazati je usposobljenost za oba deželna jezika.

Služba se namesti stalno ali začasno.

Predsednik: **Attems.**

Naprednemu in zavednemu učiteljstvu!

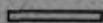
Vsakdo bodi naročnik „Zavezinih“ listov, ki so:

Učiteljski Tovariš   **Popotnik**
Zvonček   **Domače ognjišče.**

POPOTNIK

izhaja 15. dne vsakega meseca v zvezkih in stane na leto 6 K,
pol leta 3 K, četrt leta 1 K 50 v. Posamezni zvezki stanejo 50 v.

Naročnino in reklamacije

sprejema »Zavezin« blagajnik **Fr. Luznar** v Kranju. — Rokopise pa je pošiljati ravnateljju **M. J. Nerat-u** v Maribor, Kokoschinegallee.